

Ellen Dunham-Jones

Capital Transformations of the Post-Industrial Landscape

Introduction Sprawl, Koolhaas and New Urbanism

While architectural discourse has been preoccupied with varied strains of postmodern and poststructuralist theory, approximately 75 percent of development in the US over the last thirty years has occurred in the ever-expanding urban-suburban peripheries that Americans call 'urban sprawl'.¹ The journals and the design programs have largely ignored the transformation of interstate highway bypasses and rural landscapes into autonomous low-density clusters of office parks, apartment complexes, strip centres and regional malls. Only two predominate positions have emerged from architectural discourse in response to sprawl. On the one hand, Rem Koolhaas' writings on what he calls 'generic cities', 'Bigness' and 'Lite Urbanism' invite us to perceive these landscapes in terms of dynamic fluidity, change and freedom. His writing on Atlanta and design for Euralille propose new ways of inhabiting a landscape devoted to speed, mobility and malleability.² On the other hand, the New Urbanists have been highly critical of the social and environmental consequences of sprawl and have promoted a return to more traditional, compact, town-planning strategies intended to slow down people (and cars), connect to existing conditions and emphasize enduring building types and place-based characteristics.³

Koolhaas' unequivocal modernity has earned him a reputation as a progressive neo-avant-gardist while the neo-traditionalism of the New Urbanists has generally been associated in the professional journals with conservative nostalgia, centralized authority and a regressive social agenda. Such judgements tend to be based more on knee-jerk responses to the visible aspects of architectural style and centralized planning than on a fuller consideration of their impact on the less visible social and economic aspects of this landscape. I will offer an alternative evaluation of their proposals based on an interpretation of sprawl as a distinctively post-industrial landscape manifesting development patterns directly tied to digital media and the global economy.

Albeit the dominant post-industrial landscape, sprawl is but one part of a larger post-industrial order. I will argue that the downtown financial cores of older (and newer) metropolises and the many proliferating free trade zones (FTZs) in developing coun-

De transformatie van het postindustriële landschap

Inleiding 'Sprawl', Koolhaas en New Urbanism

Terwijl de discussie in de architectuur voornamelijk gericht is geweest op de verschillende richtingen binnen de postmoderne en poststructuralistische theorie, heeft in de afgelopen dertig jaar ongeveer 75 procent van de ruimtelijke ontwikkeling in de Verenigde Staten plaatsgevonden in de steeds uitdijende stedelijke en suburbane periferie die de Amerikanen 'urban sprawl' noemen.¹ In vaktijdschriften en ontwerpprogramma's is nauwelijks aandacht besteed aan het verschijnsel dat zowel terreinen aan de ringwegen rond grote steden als landelijke gebieden getransformeerd zijn tot weinig compacte autonome clusters van kantoorparken en wooncomplexen, commerciële zones en winkelcentra. Uit de architectuurdiscussie zijn slechts twee belangrijke visies met betrekking tot 'sprawl' naar voren gekomen. In de publicaties van Rem Koolhaas over 'generic cities', 'Bigness' en 'Lite Urbanism' worden we uitgenodigd om deze landschappen te zien in termen van dynamische flexibiliteit, verandering en vrijheid. In zijn publicaties over Atlanta en zijn ontwerp voor Euralille presenteert hij nieuwe manieren voor occupatie van een landschap, die gericht zijn op snelheid, mobiliteit en flexibiliteit.² De aanhangers van New Urbanism daarentegen staan zeer kritisch tegenover de gevolgen die de ongebreidelde groei van de (sub)urbane periferie met zich meebrengt voor de maatschappij en het milieu. Zij spreken zich uit vóór een terugkeer naar meer traditionele, compacte stedenbouwkundige strategieën, die gericht zijn op onthaasting van verkeer en inwoners, die beter aansluiten bij de bestaande situatie en de nadruk leggen op duurzame gebouwtypes en plaatselijke kenmerken.³

De onmiskenbare moderniteit van Koolhaas heeft hem de reputatie bezorgd van progressief neo-avantgardist, terwijl het neo-traditionalisme van New Urbanism in de vaktijdschriften in het algemeen vereenzelvigd wordt met conservatieve nostalgie, gecentraliseerd gezag en een regressieve sociale agenda. Dergelijke oordelen zijn eerder een voorspelbare reactie op de uiterlijke kenmerken van hun architectonische stijl en op hun gecentraliseerde planning dan dat zij zijn gebaseerd op een grondige bestudering van de gevolgen ervan op de minder zichtbare sociale en economische aspecten van dit landschap. Ik wil een alternatieve evaluatie presenteren van hun voorstellen, gebaseerd op de interpretatie van 'sprawl' als een specifiek postindustriële landschap dat zich ontwikkelt volgens patronen die rechtstreeks gerelateerd zijn aan de digitale media en de mondialisering van de economie.

Mexicaans maquiladoralandschap 'Mexican maquiladora landscape' (foto: Miriam Davidson, Alicia Patterson Foundation)

S, M, L, XL.

se en Kathleen
Charter of The
New York, 1999.
u.org.

tries are the other principal post-industrial landscapes to which sprawl is integrally linked.⁴ Recognition of how post-industrialism has mobilized capital and transformed these landscapes and their social interactions can enrich our understanding of the various ways in which post-industrialism is technologically progressive but socially regressive. Before returning to the relative merits of Koolhaas' and the New Urbanists' responses to generic cities and old metropolises, I will analyse these post-industrial landscapes to better reveal how the less visible social, technological, and economic forces factor into architecture and urban design so that we can better assess what today constitute progressive practices.

Post-Industrialism

The term post-industrialism principally dates from the late 1960s and mid-70s when it was used both enthusiastically and with great fear and trepidation to describe a near-future technocratic society where information systems and telecommunications would lead to the replacement of 'messy' constituency-oriented, participatory politics, by more rational, scientifically-based decision-making and the equitable distribution of automated and now abundant goods to a satisfied media-saturated populace.⁵

The hopes and fears of post-industrialism live on today. There is widespread concern that digitally-enabled globalization is universalizing cultures and erasing difference. The internet both contributes to this universalization, and works against it. In a radical shift, the sixties' vision of computers leading to the technocratic control of society has given way to the eighties' promise of self-realisation and individualism through personal computing. Post-industrialism has raised hopes for improved environmental health as we learn how to clean up highly polluting industries and shift the basis of the economy towards 'cleaner' service jobs. The optimists have further promised that information and laborless abundance will put an end to ideology, scarcity and war as free market liberalism brings peace to the global village.⁶

As lived, it is perhaps more correct to describe post-industrialism as an image-dominated culture where spectacle dominates reason, consumerism dominates the equitable allocation of resources, the income gap between rich and poor is the widest it has ever been in human history, environmental problems have been shifted to poorer countries more than they have been solved and multinational corporations and their interest in profits are growing in power as nation-states and their interest in justice dwindle.⁷

What the early forecasts did get right is the centrality of information systems (computer net-

'Sprawl' is weliswaar de belangrijkste vorm van postindustrieel landschap, maar niet de enige: het is een uiting van de algemene postindustriële conditie. Mijn stelling is dat de financiële centra in het hart van oudere (en ook relatief nieuwe) grote steden en de vrij-handelszones die in de ontwikkelingslanden als paddestoelen uit de grond schieten, de andere postindustriële landschappen zijn, waarmee 'sprawl' onlosmakelijk verbonden is.⁴ Door inzicht te krijgen in de wijze waarop het postindustrialisme kapitaal heeft gemobiliseerd en deze landschappen en de daarbij behorende sociale omgangsvormen heeft veranderd, kunnen we beter begrijpen op welke manier het postindustrialisme in technologisch opzicht progressief is maar sociaal gezien een achteruitgang betekent. Alvorens in te gaan op de verdiensten van de visie van Koolhaas en van de 'New Urbanists' op generieke steden en oude metropolen, wil ik eerst deze postindustriële landschappen analyseren om duidelijk te maken hoe minder zichtbare sociale, technologische en economische krachten een rol spelen in de architectuur en de inrichting van steden. Op die manier kunnen we beter bepalen wat vandaag de dag als progressieve praktijk kan gelden.

Postindustrialisme

De term postindustrialisme dateert oorspronkelijk van de periode tussen eind jaren zestig en midden jaren zeventig. Toen werd hij enthousiast maar ook met vrees gebruikt om de technocratische maatschappij van de nabije toekomst te omschrijven. In die maatschappij zou door het gebruik van informatiesystemen en telecommunicatie de onoverzichtelijke, op electoraal gewin georiënteerde en op participatie gebaseerde politiek vervangen worden door een meer rationele besluitvorming op wetenschappelijke basis; door een geautomatiseerde productie zouden er voor iedereen voldoende goederen zijn, die gelijkelijk verdeeld zouden zijn over een tevreden, gemediatiseerde bevolking.⁵

In onze dagen roept het postindustrialisme nog steeds dezelfde reacties op van hoop en angst. Het baart velen zorg dat de mondialisering, mogelijk geworden door de digitale revolutie, culturen universeel maakt en de verschillen uitvlakt. Het internet draagt bij aan deze universalisatie, maar heeft tegelijkertijd ook een tegenovergesteld effect. Er heeft een radicale verschuiving plaatsgevonden: het visioen van de jaren zestig, waarin computers tot technocratische beheersing van de maatschappij zouden leiden, heeft plaatsgemaakt voor de belofte van de jaren tachtig: zelfrealisatie en individualisme door het gebruik van de personal computer. Het postindustrialisme creëert hoop op een beter milieu doordat het mogelijk wordt vervuilende industrieën te sluiten en de basis van de economie te verplaatsen in de richting van de 'schonere' dienstverlenende sector. Optimisten gaan er bovendien van uit dat informatie en overvloed een einde zullen maken aan ideologie, schaarste en oorlog omdat het liberalisme en het

works, television, and other formation) and their role in facilitation systems of goods.⁸ The global world of mobile capital, often re post-industrial economy, is inseparable post-industrial technologies (inf and telecommunication) upon v the early 1970s recession and s economy forced many corporati They looked overseas for reduce opportunities to further expand began using computers and ma ordinate supply and demand, le office and service jobs as manu waned. This is the late capitalist capitalist⁹ economy of global fr tional corporations (MNCs) eng practices.¹⁰

While post-Fordism globe economy, it spatially segregates producers. Through a compact Henry Ford recognized that it w pay his workers enough that th buy one of his cars, i.e., his pro consumers. As a consequence, expanded and incomes rose an tably distributed in the US betw ever before or since.¹¹ The curr increasingly relies on third wor cially designated FTZs to make markets (free of duties or value Consumers and producers are : MNCs have more flexibility to s move rather than negotiate wit ber of FTZs has dramatically in

While I don't disagree with the colloquium's dialectical focus on the interrelationship between generic cities and old metropolises, I think it is useful to add consideration of a third landscape that further broadens our understanding of the context within which that dialectic takes place: Free Trade Zones in developing economies.

See Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society*, New York, 1973, for the more enthusiastic endorsement of post-industrialism. For the more critical view see Alain Touraine, *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History. Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*, transl. Leonard F.X. Mayhew, New York, 1971.

Various writers and futurists have contributed to this sense of the promise of post-industrialism: Marshall McLuhan, Alvin Toffler, George Gilder, Thomas Friedman, etc.

vorm van
 e: het is
 onditie.
 hart van
 en de vrij-
 als padde-
 tindustrie
 akelijk ver-
 e waarop
 liseerd en
 sociale
 e beter
 isme in
 ciaal gezien
 aan op de
 de 'New
 opolen, wil
 alyseren
 sociale,
 en rol spe-
 den. Op
 daag de

elijk van
 jaren
 met vrees
 j van de
 chappij zou
 telecom-
 gewin ge-
 itiek ver-
 itvorming
 matiseerde
 goederen
 en tevre-

me nog
 t. Het
 lijk gewor-
 seel maakt
 bij aan
 ook een
 verschui-
 zestig,
 sing van
 maakt
 tie en
 al compu-
 n beter
 : indus-
 te ver-
 sterle-
 an uit dat
 en aan ide-
 me en het

works, television, and other forms of telecommuni-
 cation) and their role in facilitating global distribu-
 tion systems of goods.⁸ The globally integrated
 world of mobile capital, often referred to as the
 post-industrial economy, is inseparable from the
 post-industrial technologies (information services
 and telecommunication) upon which it depends. In
 the early 1970s recession and stagflation in the US
 economy forced many corporations to restructure.
 They looked overseas for reduced labour costs and
 opportunities to further expand markets. They also
 began using computers and marketing to better co-
 ordinate supply and demand, leading to a surge in
 office and service jobs as manufacturing jobs
 waned. This is the late capitalist, or 'transcendental
 capitalist'⁹ economy of global free trade by multina-
 tional corporations (MNCs) engaged in post-Fordist
 practices.¹⁰

While post-Fordism globally integrates the
 economy, it spatially segregates consumers and
 producers. Through a compact with the unions,
 Henry Ford recognized that it was in his interest to
 pay his workers enough that they could afford to
 buy one of his cars, i.e., his producers were also his
 consumers. As a consequence, the middle class
 expanded and incomes rose and were more equi-
 tably distributed in the US between 1920-1960 than
 ever before or since.¹¹ The current system however,
 increasingly relies on third world sweatshops in spe-
 cially designated FTZs to make goods for first world
 markets (free of duties or value-added taxes).
 Consumers and producers are spatially separate and
 MNCs have more flexibility to subcontract or even
 move rather than negotiate with labour. As the num-
 ber of FTZs has dramatically increased in recent

While I don't disagree with the
 colloquium's dialectical focus on
 the interrelationship between
 generic cities and old metropo-
 lises, I think it is useful to add
 consideration of a third land-
 scape that further broadens our
 understanding of the context
 within which that dialectic takes
 place: Free Trade Zones in
 developing economies.
 See Daniel Bell, *The Coming of
 Post-Industrial Society*, New
 York, 1973, for the more enthu-
 siastic endorsement of post-
 industrialism. For the more criti-
 cal view see Alain Touraine, *The
 Post-Industrial Society*,
Tomorrow's Social History,
*Classes, Conflicts and Culture in
 the Programmed Society*, transl.
 Leonard F.X. Mayhew, New
 York, 1971.
 Various writers and futurists
 have contributed to this sense
 of the promise of post-industri-
 alism: Marshall McLuhan, Alvin
 Toffler, George Gilder, Thomas
 Friedman, etc.

7 See Benjamin Barber, *Jihad vs
 McWorld. How Globalism and
 Tribalism are Reshaping the
 World*, New York, 1995.
 8 Accelerated by telecommuni-
 cations, the patterns of these capi-
 tal flows are nonetheless famil-
 iar, tending to follow colonial
 routes.
 9 Lieven De Cauter defines tran-
 scendental capitalism as beyond
 'late capitalism' in that it is with-
 out an alternative. See 'The
 Capsule and the Network.
 Preliminary Notes for a General
 Theory', elsewhere in this issue.
 10 For further discussion see Ellen
 Dunham-Jones 'Stars,
 Swatches, and Sweets,
 Thoughts on Post-Fordist
 Production and the Star System
 in Architecture', *Thresholds* 15,
 Cambridge (Mass.), MIT Depart-
 ment of Architecture, Fall 1997.
 11 See Robert Reich, *The Work of
 Nations*, New York, 1992.

vrijmarktprincipe vrede zullen brengen in de 'global vil-
 lage'.⁶

Nu we het zelf aan den lijve ondervinden, kan het
 postindustrialisme beter beschreven worden als een
 cultuur die wordt gedomineerd door beelden, waarin
 het schouwspel belangrijker is dan logisch denken,
 waarin consumentisme belangrijker is dan de gelijke
 verdeling van de middelen, waarin het inkomensverschil
 tussen arm en rijk groter is dan ooit, waarin milieupro-
 blemen niet opgelost worden maar afgeschoven op de
 arme landen en waarin de macht van multinationals
 evenredig toeneemt met hun belangstelling voor winst,
 terwijl de macht van overheden en hun belangstelling
 voor rechtvaardigheid afneemt.⁷

Wel is de voorspelling van toen uitgekomen dat
 informatiesystemen (computernetwerken, televisie en
 andere vormen van telecommunicatie) een centrale
 plaats zouden innemen en het mogelijk zouden maken
 dat wereldwijde systemen voor de distributie van goe-
 deren zouden ontstaan.⁸ De mondiaal geïntegreerde
 wereld van het mobiele kapitaal, dikwijls aangeduid als
 de postindustriële economie, kan niet los worden
 gezien van de postindustriële technologieën (informatie-
 diensten en telecommunicatie) waarvan zij afhankelijk
 is. In het begin van de jaren zeventig werden veel bedrij-
 ven in de Verenigde Staten door recessie en stagflatie
 gedwongen om hun activiteiten te herstructureren. Ze
 gingen in het buitenland op zoek naar mogelijkheden
 om de arbeidskosten te verlagen en hun afzetmarkt uit
 te breiden, en begonnen computers te gebruiken en
 marketing toe te passen om vraag en aanbod beter op
 elkaar af te stemmen. Dit leidde tot een toename van
 kantoorwerk en het aantal dienstverlenende banen, ter-
 wijl de hoeveelheid werk in de productie verminderde.
 Dit is het 'laatkapitalisme' of 'transcendentale kapitalis-

4 Alhoewel ik het niet oneens ben
 met de op de dialectiek berus-
 tende aandacht op academische
 conferenties voor onderlinge
 verbanden tussen 'generic cities'
 en oude wereldsteden, denk ik
 toch dat het nuttig is om ook
 aandacht te besteden aan een
 derde soort landschap dat ons
 begrip van de context waarbin-
 nen die dialectiek plaatsvindt
 vergroot: de vrijhandelszones in
 de ontwikkelingslanden.
 5 Zie Daniel Bell, *The Coming of
 Post-Industrial Society*, New
 York, 1973, voor een enthousias-
 te steunbetuiging aan het post-
 industrialisme. Voor een kriti-
 scher blik zie Alain Touraine, *The
 Post-Industrial Society*,
Tomorrow's Social History,
*Classes, Conflicts and Culture in
 the Programmed Society*, ver-
 talend Leonard F.X. Mayhew,
 New York, 1971.

6 Verschillende auteurs en futuro-
 logen hebben bijgedragen aan
 deze visie op de belofte van
 postindustrialisme: Marshall
 McLuhan, Alvin Toffler, George
 Gilder, Thomas Friedman, en
 anderen.
 7 Zie Benjamin Barber, *Jihad vs
 McWorld, How Globalism and
 Tribalism are Reshaping the
 World*, New York, 1995.
 8 Al worden ze nu versneld door
 de telecommunicatie, de patro-
 nen van deze kapitaalstromen
 volgen toch gewoon de oude
 vertrouwde koloniale routes.

years, wages in Mexican maquiladoras and Central American and Chinese apparel sweatshops have actually gone down over the past 30 years.¹²

Post-Industrial Cultural Values

The spatial segregation of producers out of sight from consumers is in keeping with post-industrialism's general antipathy for the material effort required to produce things. In the high-tech world of digital communication speed, instantaneity, malleability, and mobility are highly valued. They provide the illusion of complete automation, consumerist fantasies, infinite possibility and independence in a society beyond labour, beyond drudgery, beyond obligations to others. They serve to isolate and protect the one fifth of the world's population who have some access to a post-industrial consumerist lifestyle from reminders of the four fifths who do not. These values also do not bode particularly well for buildings and cities. In the world of global positioning systems, web surfing, and electronic town halls, there has been a de-emphasis of place, materiality, measurability, and physical experience. Fixed-in-place crafted objects and communal spaces associated with endurance and shared commitments appear increasingly anachronistic in post-industrial cultures.¹³

Post-Industrial Landscapes

While FTZs only account for a fraction of foreign investment by MNCs their number is growing rapidly (there were over 850 in 1999) and they constitute a new kind of landscape specifically designed to attract mobile capital in a global economy.¹⁴ They frequently offer reduced taxes, minimal customs duties, low land and utility costs, low wage rates, abundant labour and even their own courts and laws which tend to be favourable to corporate concerns. Their host countries have benefited from the influx of capital, wages, and, in some cases, transfer of technology, but economists politely call the system 'uneven development' because of its maintenance of structural inequities between capital and workers, producers and consumers, and developed and developing economies.

The physical characteristics of FTZs vary tremendously: from Bangalore, India's independently-powered air-conditioned high-rises full of well-educated software programmers working for Siemens, Sony, and Hitachi, to China's rapidly mass-produced barracks and apartments,¹⁵ to Mexico's windowless maquilas sporting the names of American appliance manufacturers surrounded by shantytowns, to secretive and extremely abusive sweatshops rented by subcontractors on an ad hoc basis.¹⁶ There are two unifying characteristics. First,

De lunch wordt over het prikkeldraad geserveerd in een 'sweatshop' in Nicaragua \ Serving lunch over the barbed wire fence at a sweatshop in Nicaragua (foto/photo: Nicaragua Photo Gallery)

12

me⁹ van de vrije wereldhandel, waarbij multinationale ondernemingen gebruik maken van post-fordiaanse methodes.¹⁰

Terwijl de wereldeconomie door het post-fordisme een geïntegreerd geheel wordt, worden makers en gebruikers van producten erdoor gescheiden. Door overleg met de vakbonden besefte Henry Ford dat het in zijn eigen belang was om zijn werknemers zoveel te betalen dat ze zich konden veroorloven om een auto van hem te kopen; de makers waren dus meteen ook de consumenten. Als gevolg daarvan groeide de middenklasse stormachtig; de inkomens namen toe en waren in de jaren tussen 1920 en 1960 in de VS gelijkmatiger verdeeld dan ooit daarvoor of daarna.¹¹ Het huidige systeem berust echter in toenemende mate op 'sweatshops' in de derde wereld, waar in speciaal aangewezen vrijhandelszones goederen worden geproduceerd voor de markten in de 'eerste wereld' (vrij van rechten en omzetbelasting). De makers en de gebruikers van producten zijn ruimtelijk van elkaar gescheiden en de multinationals hebben zo meer vrijheid om de productie uit te besteden of zelfs te verplaatsen in plaats van met de werknemers te onderhandelen. Terwijl het aantal vrijhandelszones de laatste jaren explosief is gegroeid zijn de lonen in de Mexicaanse 'maquiladoras' en de kledingateliers in Centraal-Amerika en China in de afgelopen dertig jaar zelfs omlaag gegaan.¹²

Postindustriële culturele waarden

De geografische scheiding waarbij de makers van producten uit het zicht van de consumenten worden gehouden is in overeenstemming met de algemene afkeer van het postindustrialisme van de lichamelijke inspanning bij productie. In de hightech-wereld van de digitale communicatie worden snelheid, onmiddellijke actie, flexibiliteit en mobiliteit hoog gewaardeerd. Deze waarden scheppen consumentistische fantasieën, zoals de illusie van volledige automatisering, oneindige mogelijkheden en onafhankelijkheid in een maatschappij die het harde werken, slavenarbeid en verplichtingen aan anderen voorbij is. Ze dienen om een vijfde deel van de wereldbevolking, dat enigermate toegang heeft tot de postindustriële consumentistische levensstijl, te isoleren

the preference for hiring young, women (or girls) who are perceived to have local connections and unquestioning loyalty and therefore less likely to unionize. The preference to locate FTZs on the outskirts of port towns to minimize 'leakage' of goods to the domestic market. Urbanistica similar from low-density industrial American Edge Cities. Pockets of they are autonomous from any other urban fabric. Isolated and autonomous landscapes. Employers a deliberately socially force, unlikely to organize and thus exercise power in setting the terms. The consequent sweatshop concentration without democratic freedom.

The ordered and monotonous life of young women making Nike athletic shoes in Indonesia compared to the seductive

In one of many examples, William Branigin of the *Washington Post* reported 'Operating behind a veil of secrecy, foreign companies that turn out goods in southern China for some of the United States' leading retailers are driving down China's already poor wages and working conditions, employing mostly poor, young peasant women in sweatshops that resemble labor camps'. 'Chinese Sweatshops labor for U.S. Retailers, Report Says', *Washington Post*, March 19, 1998, p. C04. Richard Rothstein reports that 'From 1980-1989, Mexico's real manufacturing wages fell by 24 percent while industrial productivity increased 28 percent'. 'The Global Hiring Hall, Why We Need Worldwide Labor Standards', *The American Prospect* no. 17, Spring 1994, pp. 54-61.

Neo-avant garde architects such as Peter Eisenman and Frank Gehry have embraced use of the computer to produce architectural designs that are expressive of the immeasurability and indeterminacy of cyberspace and post-industrialism. Various called Free Trade Zones (FTZs), Export Processing Zones (EPZs), Free Economic Zones, Duty-Free Zones, Special Economic Zones (SEZs), Special Economic Districts (SEDs), or 'maquiladoras', they were first established in Mexico principally for trade with the US beginning in the mid-sixties. In their purest form EPZs produce for export only and do not interfere with the host country's markets. However, much of the variety in terminology stems from the

the preference for hiring young, unmarried rural women (or girls) who are perceived to be without local connections and unquestioning of authority and therefore less likely to unionise.¹⁷ Second, the preference to locate FTZs on the outskirts of border or port towns to minimize 'leakage' of goods into the domestic market. Urbanistically they are not dissimilar from low-density industrial parks in North American Edge Cities. Pockets of economic activity, they are autonomous from any of the usual meaningful civic spaces of collective life in the city. As isolated and autonomous landscapes, FTZs offer employers a deliberately socially un-integrated work force, unlikely to organize and threaten its tremendous power in setting the terms of employment. The consequent sweatshop conditions result in free trade without democratic freedoms.

The ordered and monotonous conditions of young women making Nike athletic shoes in Indonesia compared to the seductive dynamism of

en af te schermen van de confrontatie met het viervijfde deel dat daar geen toegang toe heeft. Deze waarden beloven niet veel goeds voor gebouwen en steden. In de wereld van 'global positioning systems', surfen op het web en elektronische gemeentehuizen wordt steeds minder belang gehecht aan plaats, materialiteit, meetbaarheid en fysieke ervaring. Plaatsgebonden ambachtelijke objecten en collectieve plekken, die geassocieerd worden met een zekere duurzaamheid en gedeelde betrokkenheid, lijken steeds meer een anachronisme in de postindustriële cultuur.¹³

Postindustriële landschappen

Hoewel vrijhandelszones slechts een fractie uitmaken van de investeringen van multinationals buiten de VS, groeit hun aantal in een snel tempo (in 1999 waren er meer dan 850); ze vormen een nieuw soort landschap dat speciaal is ontworpen om aantrekkelijk te zijn voor het mobiele kapitaal in de mondiale economie.¹⁴ Ze bie-

In one of many examples, William Branigin of the *Washington Post* reported 'Operating behind a veil of secrecy, foreign companies that turn out goods in southern China for some of the United States' leading retailers are driving down China's already poor wages and working conditions, employing mostly poor, young peasant women in sweatshops that resemble labor camps'. 'Chinese Sweatshops labor for U.S. Retailers, Report Says', *Washington Post*, March 19, 1998, p. C04. Richard Rothstein reports that 'From 1980-1989, Mexico's real manufacturing wages fell by 24 percent while industrial productivity increased 28 percent'. 'The Global Hiring Hall, Why We Need Worldwide Labor Standards', *The American Prospect* no. 17, Spring 1994, pp. 54-61.

Neo-avant garde architects such as Peter Eisenman and Frank Gehry have embraced use of the computer to produce architectural designs that are expressive of the immeasurability and indeterminacy of cyberspace and post-industrialism.

Various called Free Trade Zones (FTZs), Export Processing Zones (EPZs), Free Economic Zones, Duty-Free Zones, Special Economic Zones (SEZs), Special Economic Districts (SEDs), or 'maquilladoras', they were first established in Mexico principally for trade with the US beginning in the mid-sixties. In their purest form EPZs produce for export only and do not interfere with the host country's markets. However, much of the variety in terminology stems from the

multitude of policies regarding internal sales. Part of the attraction to MNCs of off-shore manufacturing facilities is to use them to gain access to foreign markets that might otherwise be closed to them.

15 Shenzhen was designated an SEZ in 1980 when it was mostly a fishing village supporting 26,500 jobs. In 1990 it had grown to 485,100 jobs. Jiaming Zhu, 'Denationalization of Urban Physical Development. The Experiment in the Shenzhen Special Economic Zone, China', *Cities* 13 (1996), no. 3. China's largest SEZ, Shenzhen has monotonous rows of identical flats, plopped onto superblocks with minimal services reflecting a modern, rationalist approach to the segregation of uses that is anything but malleable or individualized. See Ke Chen & Mary Chow, *Housing in the Special Economic Zones. A Preliminary Study of Housing Provision and Conditions in Shenzhen*, Department of Architecture, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong, 1997.

16 For discussion of these conditions see Charles Kernaghan's National Labor Committee's investigations into Wal-Mart's apparel manufacturing in Honduras and Nicaragua as described in Bob Ortega, *In Sam We Trust. The Untold Story of Sam Walton and How Wal-Mart is Devouring America*, New York, 1998. They can also be found at the National Labor Committee webpage, www.nlcnet.org.

9 Lieven De Cauter definieert transcendentiaal kapitalisme als iets wat verder gaat dan 'laatkapitalisme' in die zin dat het geen alternatief kent. 'De capsule en het netwerk. Aantekeningen voor een algemene theorie', zie elders in deze *OASE*.

10 Dit wordt verder behandeld in Ellen Dunham-Jones 'Stars, Swatches, and Sweets, Thoughts on Post-Fordist Production and the Star System in Architecture', *Thresholds* 15, Cambridge (Mass.), herfst 1997.

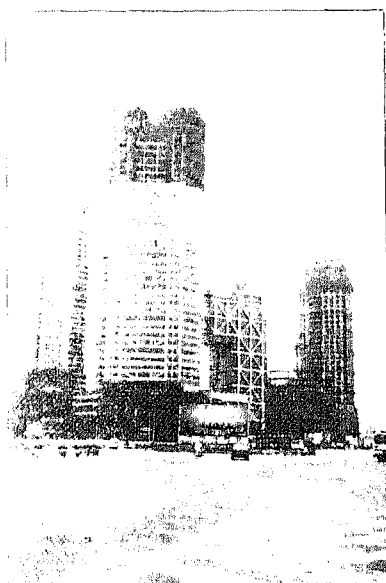
11 Zie Robert Reich, *The Work of Nations*, New York, 1992.

12 Over een van de talloze voorbeelden schrijft William Branigin in de *Washington Post*: 'Omgeven door een waas van geheimzinnigheid drukken buitenlandse bedrijven die in Zuid-China goederen produceren voor de grootste Amerikaanse winkelbedrijven de toch al karige lonen en arbeidsomstandigheden in China omlaag in op werkkampen lijkende fabrieken waar voornamelijk arme jonge vrouwen van het platteland werken.' 'Chinese Sweatshops labor for U.S. Retailers, Report Says', *Washington Post*, 19 maart 1998, p. C04. Richard Rothstein schrijft: 'Tussen 1980 en 1989, zijn de lonen in de industrie in Mexico met 24 procent gedaald, terwijl de industriële productie met 28 procent is toegenomen.' 'The Global Hiring Hall, Why We Need Worldwide Labor Standards', *The American Prospect* (lente 1994), nr. 17, pp. 54-61.

13 Neo-avantgardistische architecten als Peter Eisenman en Frank Gehry hebben de computer aangegrepen om architectonische ontwerpen te maken die de onmeetbaarheid en onbepaaldheid van cyberspace en het post-industrialisme uitdrukken.

14 Ze hebben verschillende namen: Free Trade Zones (FTZ's), Export Processing Zones (EPZ's), Free Economic Zones, Duty-Free Zones, Special Economic Zones (SEZ's), Special Economic Districts (SED's) en 'maquilladoras'; ze werden voor het eerst in het midden van de jaren zestig in Mexico gevestigd met als voornaamste doel handel met de VS. In hun puurste vorm produceren EPZ's uitsluitend voor de export en blijven buiten de markt van het land zelf. De verscheidenheid aan terminologie is een gevolg van de verschillen in het beleid ten aanzien van deze zones. Een van de redenen waarom het voor multinationals aantrekkelijk is om vestigingen in het buitenland te hebben is dat ze van daaruit toegang kunnen krijgen tot buitenlandse markten die anders voor ze gesloten zouden blijven.

Downtown Financial Core Pudong, Shanghai, 1998
 (photo: Les Norford)

a Niketown store exemplifies uneven development and the social, spatial, and symbolic gap between consumers and producers. Nike's smooth designs speak to post-industrialism's promises of speed, mobility, and malleability, just as the FTZs offer these qualities to MNCs, but both are in extreme contrast to the highly controlled, inflexible environments for workers.

If the FTZs' sweatshops are segregated out of sight and out of mind from post-industrial consumers, the downtown financial cores are visibly insistent about their central role in the post-industrial economy. Glittering skyscrapers, most of them built for banks in the last ten or twenty years, have re-confirmed the city's role as a control centre for capital. International finance has vastly expanded due to ever-more sophisticated information technologies, deregulation and the growth in global transactions. London's Docklands and Shanghai's Pudong district are both examples of new financial cores designed to house these transactions. Their foreign currency markets are one of the primary consumers of telematics. In her study of this industry, Saskia Sassen has pointed out how the need for multiple inputs – telematic and face-to-face – and quick decisions have led to extreme concentration of these activities in high-rises within no more than a fifteen minute walk of each other.¹⁸ The financial districts constructed in the eighties in Toronto, Frankfurt, Zurich and Sydney all follow this pattern. Combining highly-wired buildings in close proximity to each other, these are again landscapes that are deliberately designed to facilitate the speed, mobility, and malleability of information, albeit behind facades of permanence, stability, and control.¹⁹ As Sassen has also pointed out, the decentralized development patterns of sprawl and of global capital flows have in fact reinforced the concentration of

den vaak belastingvoordelen, minimale douanerechten, lage prijzen voor grond en nutsvoorzieningen, lage loonkosten, een overvloed aan arbeidskrachten en zelfs eigen rechtbanken en wetten die veelal gunstig zijn voor bedrijven. De landen die als gastheer fungeren, profiteren van de instroom van kapitaal, lonen en in sommige gevallen van de meegebrachte technologie, maar economen noemen het systeem eufemistisch 'ongelijke ontwikkeling' omdat er een structurele ongelijkheid blijft tussen het kapitaal en de arbeiders, de mensen die de producten maken en die ze consumeren, de economie van de ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden.

De fysieke kenmerken van de vrijhandelszones lopen zeer uiteen, van het autonome Bangalore in India, waar in hoge kantoortorens met airconditioning goed opgeleide programmeurs aan het werk zijn voor Siemens, Sony en Hitachi, tot de massaal uit de grond gestampte barakken en flats in China,¹⁵ de raamloze Mexicaanse 'maquilla's', gebouwen waarop de namen van Amerikaanse fabrikanten staan en die door sloppenwijken zijn omgeven, en de door onderaannemers op ad hoc-basis gehuurde geheime 'sweatshops', waar werknemers onder extreme omstandigheden worden uitgebuit.¹⁶ Er zijn twee gemeenschappelijke kenmerken. Ten eerste worden overal bij voorkeur jonge, ongetrouwde vrouwen (of meisjes) van het platteland ingehuurd, van wie wordt aangenomen dat ze ter plaatse niemand kennen, een onvoorwaardelijk respect voor autoriteit hebben en daardoor minder geneigd zijn om zich te organiseren in een vakbond.¹⁷ In de tweede plaats worden de vrijhandelszones altijd het liefst aan de rand van grensof havensteden gesitueerd om het 'weglekken' van goederen naar de binnenlandse markt zo veel mogelijk te beperken. In stedenbouwkundig opzicht verschillen ze weinig van de 'low density'-industrialparken in Noord-Amerikaanse 'Edge Cities'. Als enclaves van economische activiteit staan ze buiten de openbare ruimten die normaal een betekenisvolle rol spelen in het collectieve leven van de stad. Als geïsoleerde, autonome land-schappen bieden de vrijhandelszones de werkgevers een sociaal ongeïntegreerd arbeidspotentieel, dat zich niet gauw zal organiseren en dus geen bedreiging vormt voor de onbeperkte zeggenschap van de werkgevers over de arbeidsvoorwaarden. Het resultaat hiervan zijn vrije handel zonder democratische vrijheden en op slavernij lijkende werkomstandigheden.

Als men de ordelijke, monotone omstandigheden waaronder jonge vrouwen in Indonesië sportschoenen maken voor Nike vergelijkt met de verleidelijke dynamiek van een Niketown-winkel, vindt men een sprekend voorbeeld van ongelijke ontwikkeling en de kloof die de makers en de gebruikers van producten van elkaar scheidt in sociaal, geografisch en symbolisch opzicht. De gestroomlijnde designs van Nike appelleren aan de postindustriële belofte van snelheid, mobiliteit en flexibiliteit, kwaliteiten die de multinationals ook aantreffen in de vrijhandelszones, maar beide staan in schril con-

trast. De landen die als gastheer fungeren, profiteren van de instroom van kapitaal, lonen en in sommige gevallen van de meegebrachte technologie, maar economen noemen het systeem eufemistisch 'ongelijke ontwikkeling' omdat er een structurele ongelijkheid blijft tussen het kapitaal en de arbeiders, de mensen die de producten maken en die ze consumeren, de economie van de ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden.

At a time when post-industrialism allowed for massive distribution outwards in the form of Generic City, the city has survived by offering specialized financial and legal services on the one hand, and themed tourist environments on the other. Favoured strategies for urban renewal in the 1990s have been the big special marketplaces, convention centres, shopping centres or sports stadium.

Left behind in the wake of these transformations are the everyday lives of the poor. They are disconnected from the new jobs on the outskirts, disconnected by skills and education. Specialized jobs in the downtowns have not accrued trickle-down benefits. Manuel Castells has called 'the post-industrial economy, capital works, instead of next door.'²¹

This simultaneous concentration of development and concentrated development perhaps most visibly evident in

19 Researcher Vivian Lin argues that FTZs, especially in Malaysia and Singapore, are repeating the patterns of the industrial revolution – creating slums and poor living conditions – but with a workforce principally made up of unmarried women, many of them under 15 years old. Vivian Lin, *Health, Women's Work, and Industrialization: Semiconductor Workers in Singapore and Malaysia*. Richard Rothstein reports that in 1949 Indonesia prohibited children under 15 from working. But in 1987 to attract more investment, the country abolished this prohibition for 'children forced to work for social or economic reasons'. By 1991, there were 2.8 million Indonesian children bonded to factories. 'The Global Hiring Hall' (note 12).

20 Saskia Sassen, *Cities in a World Economy*, Thousand Oaks, 1994. See also Saskia Sassen, *The Global City*, New York, London, Tokyo, Princeton, NJ, 1991.

rechten,
lage loon-
zelfs
tig zijn voor
n, profite-
sommige
naar eco-
ngelijke
lijkheid
mensen die
de econo-
kelingslan-

elszones
ore in India,
ing goed
oor
t de grond
aamloze
de namen
oor sloppen-
emers op ad
waar werk-
rden uitge-
merken. Ten
getrouwde
shuurd, van
iemand ken-
oriteit heb-
ch te organi-
s worden de
l van grens-
cen' van goe-
nogelijk te
rschillen ze
i in Noord-
n economi-
ruimten die
t collectieve
ne land-
erkegevers
el, dat zich
reiging
n de werkge-
ltaat hiervan
eden en op

standigheden
ortschoenen
lijke dyna-
een sprekend
kloof die de
n elkaar
sch opzicht.
leren aan de
iteit en flexi-
k aantreffen
schril con-

power and capital in these financial cores which specialize in directing the flows and sealing the deals. 41 percent of all firms with half or more of their sales overseas have their headquarters in New York.²⁰

At a time when post-industrialization has allowed for massive distribution of development outwards in the form of Generic Cities, cities have survived by offering specialized services: high-end financial and legal services on the one hand, and themed tourist environments on the other. The favoured strategies for urban revitalization in recent years have been the big specialized projects: festival marketplace, convention centre and performing arts centre or sports stadium.

Left behind in the wake of these post-industrial transformations are the everyday landscapes and lives of the poor. They are disconnected by distance from the new jobs on the exurban peripheries, and disconnected by skills and education from the specialized jobs in the downtowns. Despite their spatial proximity to the downtown financial districts, they have not accrued trickle-down benefits. In what Manuel Castells has called 'the dual cities' of the post-industrial economy, capital travels through networks, instead of next door.²¹

This simultaneous condition of decentralized development and concentrated economic power is perhaps most visibly evident in the proliferation of

Researcher Vivian Lin argues that FTZs, especially in Malaysia and Singapore, are repeating the patterns of the industrial revolution – creating slums and poor living conditions – but with a workforce principally made up of unmarried women, many of them under 15 years old. Vivian Lin, *Health, Women's Work, and Industrialization: Semiconductor Workers in Singapore and Malaysia*. Richard Rothstein reports that in 1949 Indonesia prohibited children under 15 from working. But in 1987 to attract more investment, the country abolished this prohibition for 'children forced to work for social or economic reasons'. By 1991, there were 2.8 million Indonesian children bonded to factories. 'The Global Hiring Hall' (note 12).

2 Saskia Sassen, *Cities in a World Economy*, Thousand Oaks, 1994. See also Saskia Sassen, *The Global City*. New York, London, Tokyo, Princeton, NJ, 1991.

19 Ignasi de Solà-Morales, Anthony King and others have referred to the control that banking centers disseminate through their networks as a violent form of neo-colonialism. 'Colonization, Violence, Resistance', lecture at Harvard Graduate School of Design, October 20, 1993.

20 Saskia Sassen, lecture at Massachusetts Institute of Technology, 1993. Anthony D. King, *Global Cities: Post-Imperialism and the Internationalization of London*, London, 1990.

21 John H. Moolenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City: The Restructuring of New York*, New York, 1992.

trast tot de uiterst gecontroleerde, weinig flexibele werkomgeving van de arbeiders.

Wordt in de vrijhandelszones het slavenwerk buiten het zicht van de postindustriële consument gehouden zodat hem de confrontatie wordt bespaard, de financiële centra in het hart van de grote steden steken hun centrale rol in de postindustriële economie niet onder stoelen of banken. Schitterende wolkenkrabbers, waarvan de meeste in de laatste tien tot twintig jaar gebouwd zijn, hebben opnieuw de rol bevestigd van de stad als centrum van waaruit het kapitaal zijn heerschappij uitoefent. Met name de internationale financiële wereld is enorm uitgedijd door de steeds complexere informatietechnologie, deregulering en de toename van wereldwijde transacties. De wijken Docklands in Londen en Pudong in Shanghai zijn voorbeelden van nieuwe financiële centra die speciaal voor deze sector zijn gebouwd. Hun vreemde-valutamarkten zijn de voornaamste gebruikers van telematica. In haar studie van deze bedrijfstak heeft Saskia Sassen aangetoond hoe de behoefte aan verschillende soorten 'input' – via telematica en door persoonlijk contact – en snelle beslissingen hebben geleid tot een extreme concentratie van deze activiteiten in kantoor-torens op minder dan vijftien minuten loopafstand van elkaar.¹⁸ De financiële districten van Toronto, Frankfurt, Zürich en Sydney, alle uit de jaren tachtig, zijn allemaal volgens dit patroon gebouwd. Met gebouwen vlakbij elkaar, die voorzien zijn van alle faciliteiten voor communicatie, is ook hier

15 Shenzhen was aangewezen als SEZ in 1980, toen het voornamelijk een vissersdorp was dat werkgelegenheid bood aan 26.500 mensen. In 1990 waren dat 485.100 mensen. Jieming Zhu, 'Denationalization of Urban Physical Development. The Experiment in the Shenzhen Special Economic Zone, China', *Cities* 13 (1996), no. 3. Shenzhen is de grootste SEZ van China en heeft monotone rijen identieke flats, in enorme blokken bijeengezet met minimale faciliteiten; dit weerspiegelt een moderne, rationalistische benadering van gescheiden gebruik, die allesbehalve flexibel of geïndividualiseerd is. Zie Ke Chen en Mary Chow, *Housing in the Special Economic Zones: A Preliminary Study of Housing Provision and Conditions in Shenzhen*, Department of Architecture, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong 1997.

16 Voor een bespreking van deze omstandigheden zie de onderzoeken van het National Labor Committee van Charles Kernaghan naar de productie van kleding door Wal-Mart in Honduras en Nicaragua zoals beschreven in Bob Ortega, *In Sam We Trust: The Untold Story of Sam Walton and How Wal-*

Mart is Devouring America, New York, 1998. Deze kan men ook vinden op de webpagina van het National Labor Committee, www.nlcnet.org.

17 De onderzoeker Vivian Lin stelt dat vrijhandelszones, met name in Maleisië en Singapore, de patronen van de industriële revolutie herhalen – ze creëren sloppenwijken en slechte leefomstandigheden –, maar met een personeel dat voornamelijk uit ongetrouwde vrouwen bestaat, van wie velen onder de 15 jaar zijn. Vivian Lin, *Health, Women's Work, and Industrialization: Semiconductor Workers in Singapore and Malaysia*. Richard Rothstein bericht dat het in Indonesië sinds 1949 verboden is voor kinderen onder de 15 jaar om te werken. In 1987 werd dit verbod echter afgeschaft voor 'kinderen die om sociale of economische redenen gedwongen zijn om te werken' met het doel om meer investeringen aan te trekken. In 1991 waren 2,8 miljoen Indonesische kinderen in de fabrieken aan het werk. 'The Global Hiring Hall' (noot 12).

18 Saskia Sassen, *Cities in a World Economy*, Thousand Oaks, 1994. Zie ook Saskia Sassen, *The Global City*. New York, London, Tokyo, Princeton NJ, 1991.

chain stores and franchises.²² They are seemingly small businesses, distributed 'everywhere' and yet funnel money back into large MNCs. They also illustrate just how interdependent these spatially disconnected landscapes are. The shopping strips and regional malls of sprawl sell goods made in FTZs, while sending money back to the downtown financial cores.

Urban Sprawl: The Dominant Post-Industrial Landscape

This brings us to discussion of the penultimate post-industrial landscape: urban sprawl where the bulk of development has occurred.²³ This decentralized landscape reflects both the values and policies of mobile capital, the service economy, post-Fordist disposable consumerism and banking deregulation.²⁴ Ubiquitous and yet anonymous, seemingly without design, autonomous pockets of franchise shopping strips, regional malls, office parks, distribution centres, light manufacturing and condominium clusters have erupted, sclerosis-like, along the increasingly clogged multi-lane arteries of late 20th century suburban-rural fringes. Alternately referred to as exurban, Generic Cities, beltway boomtowns, cyburbs, post-suburban development, or Edge Cities, these asphalt agglomerations, interspersed with the occasional sylvan corporate campus, typically locate around suburban spoke-and-hub highway intersections. They install standardized roads, building types and behaviours while erasing the particular features of the natural landscape, producing a generic quality and sense of placelessness.²⁵

While suburbs initially used zoning to permit only residential uses, the replacement of manufacturing jobs by light manufacturing or 'clean' clerical jobs at computer terminals have opened the suburbs to the workplace. At the same time faxes, mobile phones and networks reduced the need for face-to-face communication in a central location. Consequently, suburban office stock increased 300 percent during the 1980s.²⁶ By 1988 over 70 percent of the commercial office space of the cities of Detroit, Dallas and Atlanta lay outside the central business district (CBD).²⁷ By 1993, the suburbs had half again as much office stock as downtowns.²⁸ It isn't that downtown office stocks have declined. But, their growth has been overshadowed by far greater growth on their peripheries.²⁹ The infinite stretch of the computer umbilical cord, the information basis of much of the post-industrial economy, the post-Fordist tendency for corporations to split off back-office functions and outsource smaller departments, retailers' decision to follow their customers out to the suburbs, and the pressures on banks (especially Savings & Loans) to invest in real estate development after the stock market's poor

sprake van landschappen die speciaal ontworpen zijn om snelheid, mobiliteit en plooibaarheid van informatie mogelijk te maken, al wordt er een façade opgehouden van duurzaamheid, stabiliteit en controle.¹⁹ Sassen toont eveneens aan dat de decentraliseerde ontwikkelingspatronen van 'sprawl' en de internationale kapitaalstromen in feite de concentratie van kapitaal in deze financiële centra hebben versterkt. Deze centra zijn gespecialiseerd in het beheersen van stromen en het bezegelen van deals. 41 procent van alle bedrijven die de helft of meer van hun verkopen buiten de VS realiseren, heeft zijn hoofdkantoor in New York.²⁰

In deze tijd van postindustrialisatie, waarin de ontwikkeling voor een groot deel in de richting gaat van centra buiten de steden, van 'generic cities', hebben steden kunnen overleven door gespecialiseerde diensten aan te bieden: zeer hoogwaardige financiële en juridische diensten enerzijds en een speciale toeristische omgeving anderzijds. De meest populaire strategie om steden te revitaliseren is het opzetten van grote gespecialiseerde projecten geweest: festivalterreinen, conferentiecentra, culturele podia en stadions.

De alledaagse stad en de leefsituatie van de armen blijven bij deze postindustriële transformatie achter. Voor hen zijn de nieuwe banen in de periferie van de stad onbereikbaar door de fysieke afstand en de gespecialiseerde banen in de stadscentra zijn voor hen ontoegankelijk door gebrek aan vaardigheden en opleiding. Ondanks de nabijheid van de financiële centra profiteren ze niet van de daar gegenereerde rijkdom. In wat Manuel Castells de 'dual cities' van de postindustriële economie noemt, verplaatst kapitaal zich via netwerken in plaats van via de burelen.²¹

Deze situatie, waarin gedecentraliseerde ontwikkeling hand in hand gaat met geconcentreerde economische macht, is misschien het duidelijkst zichtbaar in de verspreiding van winkelketens en franchiseondernemingen.²² Dit zijn kleine bedrijven die overal ter wereld worden opgericht, maar toch vloeit een deel van hun winst terug naar de grote multinationale concerns. Zij laten ook zien hoe deze ruimtelijk gescheiden landschappen onderling van elkaar afhankelijk zijn. De commerciële zones aan de rand van de steden en de winkelcentra in de 'sprawls' verkopen de producten die in de vrijhandelszones worden gemaakt, terwijl de winst naar de financiële centra in de binnensteden gaat.

'Urban Sprawl': het ultieme postindustriële landschap

Dit brengt ons op het ultieme postindustriële landschap: 'Urban Sprawl', waar de meeste ontwikkelingen hebben plaatsgevonden.²³ Dit gedecentraliseerde landschap weerspiegelt de waarden en strategieën van het mobiele kapitaal, de dienstverleningseconomie, de post-fordiaanse consumptiemaatschappij en de deregulering van de bankwereld.²⁴ Plotseling zijn overal autonome, naamloze enclaves van winkel- en uitgaanscentra, commer-

performance in the seventies this satelliting of operations 1 an expensive downtown add

The interstate beltway the decentralized developme landscape and further contril with speed and mobility. Init allow through traffic to bypa way system turned out to al to cheap, minimally adminis to the FTZs, it also provided inexpensive non-unionised, suburban housewives and si sequence has been an exact joblessness and a heightene the social, economic and ter mostly white suburbanites e opportunities for the stuck-i urban poor.

Overall, cities have lo:

'Franchising has experienced an explosion of growth in the last two decades and now accounts for 40 percent of all U.S. retail sales and more than 60 percent of all restaurant sales.' Stacy Mitchell, 'Franchising: The Worst of Both Worlds?', *The New Rules*, Winter 1999. Conventional usage now distinguishes suburban sprawl (post-war, almost exclusively residential) from urban sprawl, beginning in the 1970s when shopping malls and office parks proliferated along the suburban fringe. Exurban sprawl refers to these patterns appearing even further out, in areas classified by the Census Bureau as outside a statistical metropolitan area.

For more description of the various forms of exurban sprawl see Joel Garreau, *Edge City: Life on the New Frontier*, New York, 1991; Michael Sorkin (ed.), *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*, New York, 1992; Jonathan Barnett, *The Fractured Metropolis: Improving the New City, Restoring the Old City, Reshaping the Region*, New York, 1995; US Congress, Office of Technology Assessment, *The Technological Reshaping of Metropolitan America*, Washington, DC, September 1995; Ellen Dunham-Jones, 'Temporary Contracts. The Economy of the Post-Industrial Landscape', *Harvard Design Magazine*, Harvard University Graduate School of Design, Fall 1997, Cambridge (Mass.).

A character in Tom Wolfe's recent novel *A Man in Full* states that the only way you know you're entering a different area

performance in the seventies, combined to foster this satelliting of operations that no longer required an expensive downtown address.

The interstate beltway system greatly assisted the decentralized development of the post-industrial landscape and further contributed to its association with speed and mobility. Initially constructed to allow through traffic to bypass major cities, the beltway system turned out to also provide easy access to cheap, minimally administered land. And, similar to the FTZs, it also provided access to a relatively inexpensive non-unionised, educated labour force: suburban housewives and single women.³⁰ The consequence has been an exacerbation of inner-city joblessness and a heightened distinction between the social, economic and technological mobility of mostly white suburbanites and the decreasing opportunities for the stuck-in-place, mostly minority, urban poor.

Overall, cities have lost and suburbs have

'Franchising has experienced an explosion of growth in the last two decades and now accounts for 40 percent of all U.S. retail sales and more than 60 percent of all restaurant sales.' Stacy Mitchell, 'Franchising, The Worst of Both Worlds?', *The New Rules*, Winter 1999. Conventional usage now distinguishes suburban sprawl (post-war, almost exclusively residential) from urban sprawl, beginning in the 1970s when shopping malls and office parks proliferated along the suburban fringe. Exurban sprawl refers to these patterns appearing even further out, in areas classified by the Census Bureau as outside a statistical metropolitan area. For more description of the various forms of exurban sprawl see Joel Garreau, *Edge City: Life on the New Frontier*, New York, 1991; Michael Sorkin (ed.), *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*, New York, 1992; Jonathan Barnett, *The Fractured Metropolis. Improving the New City, Restoring the Old City, Reshaping the Region*, New York, 1995; US Congress, Office of Technology Assessment, *The Technological Reshaping of Metropolitan America*, Washington, DC, September 1995; Ellen Dunham-Jones, 'Temporary Contracts. The Economy of the Post-Industrial Landscape', *Harvard Design Magazine*, Harvard University Graduate School of Design, Fall 1997, Cambridge (Mass.).

A character in Tom Wolfe's recent novel *A Man in Full* states that the only way you know you're entering a different area

as you drive through the periphery of Atlanta is when the franchises start repeating.

26 William C. Wheaton, 'Down-towns Versus Edge Cities: Spatial Competition for Jobs in the 1990s'.

27 US Congress, *The Technological Reshaping*, o.c. (note 24), p. 97.

28 Ibid.

29 In 1999, 5.5 million square feet of new office space was added to American cities while 69 million square feet, or 92.6 percent of the total, was added to suburban markets. Peter Grant, 'Commercial Real Estate Boom Cools', *Wall Street Journal*, June 22, 2000.

30 The surge of women in the workforce coincides with the increase in service and clerical jobs and the expansion of workplaces in the suburbs. This also coincides with the reduced wages for jobs in suburban locations. Employment in cities tends to be for both higher skills and higher wages. Secretarial salaries in Suffolk County Long Island are 25 percent lower than they are in Manhattan, while those in Nassau County (closer to Manhattan) are only 15 percent lower. This is often explained as the 'urban wage gradient' or paying the worker for their commute time. It has helped explain why firms have tried to shift more of their non-essential services out to the cheaper wages of the suburbs and made it their downtown jobs only available to those with high skills. Wheaton, 'Down-towns Versus Edge Cities: Spatial Competition for Jobs in the 1990s' (note 26).

ciële zones met franchiseondernemingen, kantoorparken, distributiecentra, clusters van lichte industrie en appartementencomplexen omhooggeschoten. Als een sclerose verschenen zij langs de steeds meer verstopte verkeersaders in het laat-twintigste-eeuwse grensgebied tussen het suburbane en het rurale landschap. Ze worden afwisselend 'generic cities', 'beltway boomtowns', 'cyburbs', 'post-suburban development' of 'edge cities' genoemd. Deze asfaltagglomeraties met daartussen af en toe een bosachtige bedrijfspcampus zijn meestal gesitueerd rond de knooppunten van de uitvalswegen in de voorsteden. Ze brengen gestandaardiseerde wegen, gebouwen en gedragswijzen, terwijl ze de specifieke kenmerken van het natuurlijke landschap uitwissen; daarbij ontstaat een generieke kwaliteit die het gevoel geeft dat het niet uitmaakt waar je bent.²⁵

Aanvankelijk mochten volgens de bestemmingsplannen in de suburbs alleen woonwijken gebouwd worden, maar toen de industriële productie plaatsmaakte voor lichter werk en 'schoner' computerwerk op

19 Ignasi de Solà-Morales, Anthony King en anderen hebben de controle die bankcentra via hun netwerken uitoefenen een zeer onderdrukkende vorm van neokolonialisme genoemd. 'Colonization, Violence, Resistance', lezing aan de Harvard Graduate School of Design, 20 oktober 1993.

20 Saskia Sassen, lezing aan het Massachusetts Institute of Technology, 1993. Anthony D. King, *Global Cities, Post-Imperialism and the Internationalization of London*, Londen, 1990.

21 John H. Moolenkopf en Manuel Castells (red.), *Dual City. The Restructuring of New York*, New York, 1992.

22 'Franchising is explosief gegroeid in de afgelopen twee decennia en neemt nu 40 procent van alle verkopen in de detailhandel en meer dan 60 procent van alle verkopen in restaurants in de VS voor haar rekening.' Stacy Mitchell, 'Franchising: The Worst of Both Worlds?', *The New Rules* (winter 1999).

23 In het bestaande spraakgebruik wordt nu onderscheid gemaakt tussen 'suburban sprawl' (naoortlogs, bijna uitsluitend woonwijken) en 'urban sprawl' (vanaf de jaren zeventig, toen winkelcentra en kantoorparken omhooggeschoten langs de stedelijke rand. 'Exurban sprawl' wordt gebruikt voor dezelfde patronen nog verder naar buiten, in gebieden die door het Census Bureau geclassificeerd worden als gebieden buiten het stedelijke gebied in statistische zin.

24 Voor een verdere beschrijving van de verschillende vormen van 'exurban sprawl' zie Joel Garreau, *Edge City, Life on the New Frontier*, New York, 1991; Michael Sorkin (ed.), *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*, New York, 1992; Jonathan Barnett, *The Fractured Metropolis. Improving the New City, Restoring the Old City, Reshaping the Region*, New York, 1995; U.S. Congress, Office of Technology Assessment, *The Technological Reshaping of Metropolitan America*, OTA-ETI-643, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, september, 1995; Ellen Dunham-Jones, 'Temporary Contracts: The Economy of the Post-Industrial Landscape', *Harvard Design Magazine*, Harvard University Graduate School of Design, herfst 1997, Cambridge (Mass.).

25 Een personage in de nieuwe roman *A Man in Full* van Tom Wolfe zegt dat de enige manier om te weten dat je in een ander stadsdeel bent aangekomen als je door de periferie van Atlanta rijdt, is dat de franchisebedrijven weer beginnen te verschijnen.

gained from all of this investment, but it is an unsustainable victory based on short-term gains, temporary commitments and long-term environmental degradation. This growth has manifested in lower and lower densities, consuming land at a voracious rate, and contributing to ever-escalating automobile use and pollution. While Chicago's population grew 4 percent between 1970-1990, its size grew 45 percent. Los Angeles shows a similar pattern, but at an even larger scale. During the same time period its population grew 45 percent while its size grew 300 percent.³¹ While these figures are already astonishing, the rate of conversion of farmlands, forests, and other open space has more than doubled since then. In addition to impairing habitat, water quality and flood control, this pattern of development has drastically increased automobile use. The Surface Transportation Policy Project found that in the New York region, population grew 3 percent from 1982-1997, whereas vehicle miles travelled (VMT) increased by 43 percent.³² The New Jersey Department of Transportation found that the average driver travelled nearly 1,000 miles more per year

kantoor, deden de kantoren hun intrede in de voorsteden. Tegelijkertijd zorgden de fax, mobiele telefoon en informatienetwerken ervoor dat persoonlijk contact op een centrale locatie niet meer per se nodig was. Daardoor nam in de jaren tachtig het aantal kantoorgebouwen in de suburbs met 300 procent toe.²⁶ In 1988 lag 70 procent van de kantoren in de steden Detroit, Dallas en Atlanta buiten het 'Central Business District'.²⁷ In 1993 waren er nog weer de helft meer kantoren in de suburbs dan in de binnensteden.²⁸ Dit betekende niet dat het aantal kantoren in de binnenstad daalde, maar dat de toename daarvan werd overtroffen door de veel grotere groei in de periferie.²⁹ Deze verschuiving naar de randen van steden werd bevorderd door een aantal verschijnselen: de grenzeloze rekbaarheid van de navelstreng van de computer, het feit dat een groot deel van de postindustriële economie gebaseerd is op informatie, de post-fordiaanse tendens bij bedrijven om 'back office'-functies af te splitsen en kleinere afdelingen uit te besteden, voorts de beslissing van winkeliers om hun klanten te volgen naar de voorsteden, en de druk op de banken (met name kredietbanken) om te investeren in onroerendgoedontwikkeling na

in 1997 than in 1982.³³ (The on obesity for the Centres for Prevention found a correlation sprawl and speculates it is spent sitting in cars.³⁴)

A landscape of mobility oriented to the immediate businesses. Neither its construction nor its planning have been des sustaining relationships or needed to connect inhabitants to the future of a place. There are sidewalks and little public life. There are few churches, Kiwanis Clubs, and little public Association activity, communal social life.³⁵ Instead, public space and cars dominate.

What little public space is principally in the form of shopping. In the eighties, retail floor space grew, though population only grew slowly. However, as a reminder of the trend, see *Emerging Trends in Real Estate* that fifteen to 20 percent of new business at the beginning of the century was in the sense of belonging to these quasi-public space branding, instant gratification.

The lack of long-term investment in sprawl landscape is partly due to the quality of construction of public space. Built quickly and cheaply, mechanical systems of streets, malls, and townhouses last longer than the time it takes to achieve the maximum return on investment, typically seven to ten years.

Similarly, current practices explain the form of the nature of so much suburban development. While real estate has traditional insurance companies, public space in the 1990s it has increased financial 'instruments' (like Investment Trusts) and instruments require the standardized product to be more easily traded and more appealing for developers to get their projects conform to determined categories. They are intended for strip centers, a lot about the continuous Generic City as opposed to place-based designs or reinvented. From the investor's point of view,

31 Christopher Leinberger, presentation at the *Third Congress for the New Urbanism* (CNU III), San Francisco, 1995.

32 'Driving, Jams Outpace Region's Population', *Mobilizing the Region*, No. 246, Tuesday November 23, 1999.

33 Ibid.

34 'Obesity is Soaring in America', Shelley Hill, in: *The Associated Press*, October 1999.

35 Sociologist at Harvard University, Robert Putnam has been tracking statistics on the decline of civic engagement for the past 25 years. He cites significant decreases in the above-mentioned activities for the US overall, but Tom Sanders states that the disengagement is particularly strong in both suburbs and metropolitan areas. Small towns foster the most civic engagement. Robert Putnam, 'Bowling Alone', *Journal of Democracy*, January 1995; Tom Sanders' presentation at the *Seventh Congress for the New Urbanism* (CNU VII), Milwaukee, WI, June 4, 1999.

36 Ian F. Thomas, 'Reinventing the Regional Mall', *Urban Land*, February 1994.

37 Lend Lease Real Estate Investments & PricewaterhouseCoopers, *Emerging Trends in Real Estate 1999*, New York, 1999, p. 6.

38 While the Internal Revenue Service allows for depreciation over 39 years, real estate analyst Chris Leinberger and developer Robert Davis attribute the industry's short term bias to the prevalent use of Discounted Cash Flow methodologies that assume a dollar tomorrow is worth less than one today (both in terms of its opportunity cost and the cost of interest). Such thinking discounts and disregards mid- and long-term value, even though the returns may be superior. Christopher B. Leinberger & Robert Davis, 'Financing New Urbanism', *Thresholds* 18, Cambridge (Mass.), MIT Department of Architecture, 1999.

39 Production home builders, even the smaller operations that are getting financing through local banks, are similarly under tremendous economic pressure to provide very standard products. Typically operating on very small profit margins (\$ 3,000 on a \$ 100,000 house) they have to watch nearby sales closely to offer popular styles and can not afford to alter the standards.

40 Robert Davis, current Chairman of the Board of the Directors of the Congress for the New Urbanism, is working with Leinberger to try to educate Wall Street REIT analysts how to evaluate a wider mix of project types, and on changing development financing procedures to better recognize long term benefits. See Leinberger & Davis, 'Financing New Urbanism'.

26 William C. Wheaton, 'Downtowns Versus Edge Cities: Spatial Competition for Jobs in the 1990s'.

27 U.S. Congress, Office of Technology Assessment, *The Technological Reshaping of Metropolitan America*, p. 97.

28 Ibidem.

29 In 1999 is er ongeveer 50 hectare kantooroppervlak bijgekomen in Amerikaanse steden, terwijl ongeveer 600 hectare, dat wil zeggen 92,6 procent van het totaal, aan de suburbane markten is toegevoegd. Peter Grant, 'Commercial Real Estate Boom Cools', *Wall Street Journal*, 22 juni 2000.

30 De opkomst van vrouwen op de arbeidsmarkt valt samen met de toename van werk in de dienstverlening en administratie en de expansie van arbeidsplaatsen in de suburbs. Dit viel samen met de verlaging van de lonen voor werk op suburbane locaties. Werk in de steden is vaak voor hogergeschoolden en wordt ook beter betaald. Salarissen voor secretariaatwerk in Suffolk County op Long Island zijn 25 procent lager dan in Manhattan, terwijl die in Nassau County, dat dichterbij Manhattan ligt, maar 15 procent lager liggen. Dit wordt vaak uitgelegd als de richtingscoëfficiënt van stadssalarissen oftewel als uitbetaling van de reistijd van de werknemer. Dit verklaart waarom bedrijven hun niet-essentiële afdelingen naar de suburbs met goedkopere arbeidskosten verplaatsen en de banen in de binnensteden alleen nog maar voor hooggeschoolden reserveren. Wheaton, 'Downtowns Versus Edge Cities' (noot 26).

31 Christopher Leinberger, lezing op het derde *Congress for the New Urbanism*, San Francisco, 1995.32 'Driving, Jams Outpace Region's Population', *Mobilizing the Region* 246, dinsdag 23 november, 1999.

33 Ibidem.

34 'Obesity is Soaring in America', Shelley Hill in *The Associated Press*, oktober 1999.

voorsteden en contact op is. In 1988 Detroit,

meer in. Dit binnenstad vertroffen ize ver-vorderd rekbaar-feit dat de geba-dens bij en en klei-slissing van voorste-dietban-kkeling na

vrouwen op de samen met de in de dienst-istratie en de dsplaatsen in l samen met e lonen voor e locaties. is vaak voor en wordt ook rissen voor r Suffolk land zijn 25 in Manhattan, u County, dat tan ligt, maar ggen. Dit gd als de rich-n stadssalaris-betaling van verkemer. Dit edrijven hun elingen naar r-dkopere laatsen en de rstedes alleen ggeschool-heaton, is Edga Cities'

arger, lezing ress for the in Francisco, Jams Outpace n'. Mobilizing nsdag 23

in America', Associated 19.

in 1997 than in 1982.³³ (The author of a recent study on obesity for the Centres for Disease Control and Prevention found a correlation between obesity and sprawl and speculates it is because of all the time spent sitting in cars.³⁴)

A landscape of mobile capital, urban sprawl is oriented to the immediate needs of investors and businesses. Neither its construction standards nor its planning have been designed to forge the kind of sustaining relationships or intergenerational ties needed to connect inhabitants to the larger past or future of a place. There are few public services, few sidewalks and little public transit. Sprawlscapes have few churches, bowling leagues, Rotary or Kiwanis Clubs, and little political or Parent-Teacher Association activity, common indicators of communal social life.³⁵ Instead, private homes, businesses, and cars dominate.

What little public space exists in sprawl is principally in the form of retail. In the sprawl-build-ing eighties, retail floor space grew 80 percent even though population only grew 10 percent.³⁶ However, as a reminder of their short lifespans, the *Emerging Trends in Real Estate* 1999 report, warns that fifteen to 20 percent of the regional malls oper-ating at the beginning of the decade will be out of business by the year 2000.³⁷ Far from contributing to the sense of belonging to an enduring civic life, these quasi-public spaces emphasize corporate branding, instant gratification and consumption.

The lack of long-term commitments in the sprawl landscape is particularly evident in the poor quality of construction of so many of its buildings. Built quickly and cheaply, the roofs, finishes, and mechanical systems of spec office buildings, strip malls, and townhouses are rarely designed to last longer than the time it takes for the developer to achieve the maximum internal rate of return on his investment, typically seven to fifteen years.³⁸

Similarly, current investment and financing practices explain the formulaic and standardised nature of so much suburban development in the US. While real estate has traditionally been financed by insurance companies, pension funds, and banks, in the 1990s it has increasingly turned to Wall Street financial 'instruments' such as REITs (Real Estate Investment Trusts) and securitized mortgages. These instruments require their investments to conform to standardized product descriptions so that they can be more easily traded on Wall Street. It is much easier for developers to get inexpensive financing if their projects conform to one of the nineteen pre-determined categories.³⁹ That seventeen of these are intended for strip commercial corridors explains a lot about the continued reproduction of the Generic City as opposed to more creative place-based designs or reinvestment in urban infill sites.⁴⁰ From the investor's point of view, the buildings are

de slechte prestaties van de effectenbeurzen in de jaren zeventig.

Het systeem van ringwegen rond de grote steden was een belangrijke factor in de gedecentraliseerde ont-wikkeling van het postindustriële landschap en versterk-te ook de associatie ervan met snelheid en mobiliteit. Aanvankelijk werden deze wegen gebouwd om het ver-keer om de grote steden heen te leiden, maar al spoed-ig bleken zij toegang te geven tot goedkope grond waarover slechts minimaal beheer gevoerd werd. Daarnaast boden ze, evenals de vrijhandelszones de beschikking over een relatief goedkoop, ongeorgani-seerd en redelijk opgeleid arbeidspotentieel: huisvrou-wen en alleenstaande vrouwen uit de voorsteden.³⁰ Hierdoor is de werkloosheid in de binnensteden verder toegenomen en is de kloof verbreed tussen de overwe-gend blanke bewoners van de voorsteden met hun sociale, economische en technologische mobiliteit en de kansloze armen in de steden die veelal tot minder-heidsgroeperingen behoren.

Over het geheel genomen hebben de steden ver-loren en hebben de suburbs van al die investeringen geprofiteerd, maar dit is geen overwinning van lange duur, omdat zij kortetermijnwinst, tijdelijke betrokken-heid en uiteindelijk een achteruitgang van het milieu tot gevolg heeft. De groei manifesteert zich in steeds min-der dichte bebouwing, die ruimteverslindend is en bij-draagt aan de explosieve groei van het autogebruik en de vervuiling. Tussen 1970 en 1990 is de bevolking van Chicago met 4 procent gegroeid, het grondoppervlak met 45 procent. Los Angeles vertoont hetzelfde patroon, maar de cijfers zijn nog extremer: in dezelfde periode is de bevolking van de stad met 45 procent toe-genomen, terwijl haar afmetingen 300 procent groter zijn geworden.³¹ Deze cijfers zijn op zichzelf al tamelijk schrikbarend, maar het tempo waarin agrarisch gebied, bos en andere open ruimten in beslag worden genomen is sindsdien zelfs verdubbeld. Naast een verslechtering van de natuurlijke omgeving en de waterkwaliteit en een vergroting van het overstromingsgevaar heeft dit ontwikkelingspatroon geleid tot een enorme toename van het autogebruik. Mobiliteitsonderzoek heeft uitge-wezen dat in de regio New York de bevolking tussen 1982 en 1997 met 3 procent is toegenomen, terwijl het aantal autokilometers met 43 procent is gegroeid.³² Het Ministerie van Transport van New Jersey ontdekte dat de gemiddelde automobilist in 1997 op jaarbasis gemid-deld ongeveer 1500 km meer maakte dan in 1982.³³ (De auteur van een recente studie over overgewicht in opdracht van de centra voor preventieve gezondheids-zorg vond een verband tussen overgewicht en het wonen in de voorsteden en spreekt de veronderstelling uit dat overgewicht een gevolg is van het langdurig zit-ten in de auto.³⁴)

Als landschap van het mobiele kapitaal is 'urban sprawl' gericht op de directe behoeften van beleggers en bedrijven. Noch de bouwkwaliteit, noch de ontwer-pen zijn gericht op het creëren van sociale cohesie en

simply tradable commodities, valued more for their conformance to generic typologies and predictable financial performance than as the building blocks of particular places with their own qualities, histories, climate, and people.

New Urbanism as a Counter-Project to Post-Industrialism and the Capsular Civilisation

In 1992, the *Congress for the New Urbanism* (CNU) was formed in explicit opposition to the contemporary model of urban sprawl and decaying cities. More united in their opposition to conventional patterns of development than in the specifics of their counter-proposals, the founders of the movement had all been working out alternatives independently for a decade or more before forming the movement. Committed reformers convinced that physical design matters, New Urbanists have been fighting to change the zoning codes, financing procedures, building, traffic, and parking regulations that foster the Generic City.⁴¹

If sprawl is the post-industrial landscape of private investments, the insistent now, speed, disposability and the temporary contract, New Urbanism is a counter-project to post-industrialism dedicated to the slow and the enduring. It provides an emphasis on figural public spaces, historical references, traffic calming and walkable distances, place-based architectural designs and reminders of one's obligations to others, especially in terms of the preservation of open space for future generations

een binding van bewoners met de historie van een plaats. Er zijn weinig openbare diensten, weinig trottoirs en is nauwelijks openbaar vervoer. In dit landschap zijn kerken, bowlingbanen, Rotary of Kiwanis clubs zeldzaam, evenals politieke activiteit en actieve betrokkenheid van ouders bij de school van hun kinderen: kenmerken van een sociaal leven binnen een gemeenschap.³⁶ In plaats daarvan wordt het beeld bepaald door woonhuizen, bedrijven en auto's.

Wat er in 'sprawl' nog aan openbare ruimte is, bestaat voornamelijk uit winkels. In de jaren tachtig, toen zulke landschappen in grote hoeveelheden ontstonden, is het winkelopervlak met 80 procent toegenomen, terwijl de bevolking maar met 10 procent is gegroeid.³⁶ Anderzijds wordt in de publicatie *Emerging Trends in Real Estate 1999* gewaarschuwd voor de korte levensduur van deze gebouwen: 15 tot 20 procent van de winkelcentra die aan het begin van het decennium in gebruik waren, zullen tegen het jaar 2000 niet meer in bedrijf zijn.³⁷ In plaats van om een gevoel van saamhorigheid en duurzame betrokkenheid bij de gemeenschap gaat het in deze quasi-openbare ruimten om identificatie met merken, onmiddellijke bevrediging van de behoeften en consumptie.

Het gebrek aan betrokkenheid op de lange termijn in het sprawl-landschap wordt bijzonder duidelijk als men kijkt naar de slechte kwaliteit van de meeste gebouwen. Ze worden snel en goedkoop uit de grond gestampt; bij kantoorgebouwen, winkelpanden en woongebouwen die voor speculatiedoeleinden zijn gebouwd is de beoogde levensduur van het dak, de afwerking en de technische installaties zelden langer

and the recognition that at interface with the public realm is limited for the sake of space of the community. In the isolated development of New Urbanism provides many building types to encourage income residents in close layers of street trees, picket fences mediate between the public and private realms, breaking down the barrier of the home. Participatory design offers an opportunity to become involved in community building. Covenants ensure the continuing character of the place, preventing post-industrial flux and change.

The involvement of the New Urbanist movement draws attention to the non-physical aspects of community-building programs, mortgage policies, and firmly augment the coming together of different disciplines, from neighbourhood and architecture to each other and reinforce. New Urbanism has de-

41 See www.cnu.org, and Michael Leccese & Kathleen McCormick (eds.), *Charter of the New Urbanism*, New York, 2000.

42 Zimmerman/Volk market analysts in Clinton, NJ analyzed a single 1.4 acre block at Kentlands, and found 21 units of housing ranging in size and price from \$ 750/month carriage-house apartments next to townhouses ranging in price from \$ 214,00 to \$ 265,00 and detached single-family homes ranging from \$ 286,450 to \$ 501,395

43 The codes and covenants are not fixed in perpetuity. The homeowner's association can change them, as happened recently at Kentlands. They voted to get rid of the paint color restrictions and expect to see at least one purple house.

35 Robert Putnam, socioloog aan Harvard University, heeft statistieken bestudeerd van de betrokkenheid van burgers bij de gemeenschap in de afgelopen 25 jaar. Hij signaleert een aanzienlijke vermindering van deze activiteiten in de hele VS, maar Tom Sanders stelt vast dat het gebrek aan betrokkenheid het grootst is in de suburbs en de grote steden. In de kleinere steden is de situatie het gunstigst. Robert Putnam, 'Bowling Alone', *Journal of Democracy*, januari 1995. De presentatie van Tom Sanders werd gehouden op het zevende *Congress for the New Urbanism*, Milwaukee, 4 juni 1999.

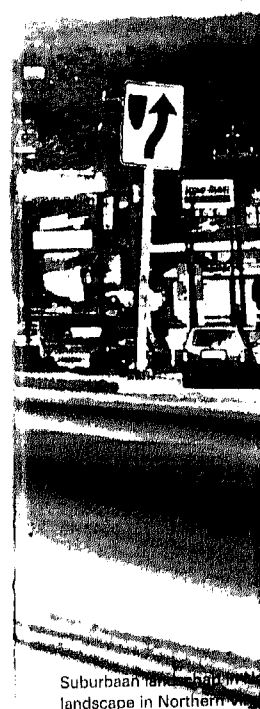
36 Ian F. Thomas, 'Reinventing the Regional Mall', *Urban Land*, februari 1994.

37 Lend Lease Real Estate Investments en PricewaterhouseCoopers, *Emerging Trends in Real Estate 1999*, New York, 1999, p. 6.

38 Terwijl de fiscus uitgaat van een afschrijving in 39 jaar, is de kortetermijnblik van de sector volgens vastgoedspecialist Chris Leinberger en projectontwikke-

laar Robert Davis toe te schrijven aan het wijd verspreide gebruik van Discounted Cash Flow-methoden, waarbij wordt aangenomen dat een dollar morgen minder waard is dan een dollar vandaag (zowel wat betreft 'opportunity costs' als rentekosten). Deze manier van denken houdt geen rekening met de waarde op de middellange en lange termijn, zelfs wanneer de opbrengst hoger is. Christopher B. Leinberger en Robert Davis, 'Financing New Urbanism', *Thresholds 18*, Cambridge (Mass.), 1999.

39 Huizenbouwers die in massaproductie werken, zelfs de kleinere ondernemingen die door de lokale banken gefinancierd worden, staan eveneens onder enorme economische druk om standaardproducten te leveren. In het algemeen werken zij met zeer lage winstmarges (3000 dollar op een huis van 100.000) en moeten ze de verkopen in de buurt goed in de gaten houden om populaire stijlen aan te kunnen bieden; ze kunnen zich niet veroorloven om van de standaard af te wijken.

1
ottoirs
p zijn
ld-
ken-
en-
-
d door
is,
9,
rt-
ege-
is
ging
korte
van
um in
er in
nho-
schap
ffica-
er-
elijk
ste
ond

and the recognition that at the private building's interface with the public realm, individual expression is limited for the sake of designing the larger space of the community. Instead of single-use zoning and the isolated developments typical of sprawl, New Urbanism provides mixed-lot sizes and varied building types to encourage mixed uses and mixed-income residents in close proximity.⁴² Permeable layers of street trees, picket fences, and porches mediate between the purely public and purely private realms, breaking down the capsular enclosure of the home. Participatory charrettes give local citizens an opportunity to become involved in design and community building. Strict codes and covenants ensure the continued endurance of the character of the place, preferring predictability to post-industrial flux and changeability.⁴³

The involvement of diverse professionals in the New Urbanist movement has brought increasing attention to the non-physical aspects of city design: community-building programs, innovative affordable mortgage policies, and financing structures. These augment the coming together of different scales and different disciplines, from regional planning to neighbourhood and architectural design, to learn from each other and reinforce their interconnectivity. New Urbanism has developed as a lively forum

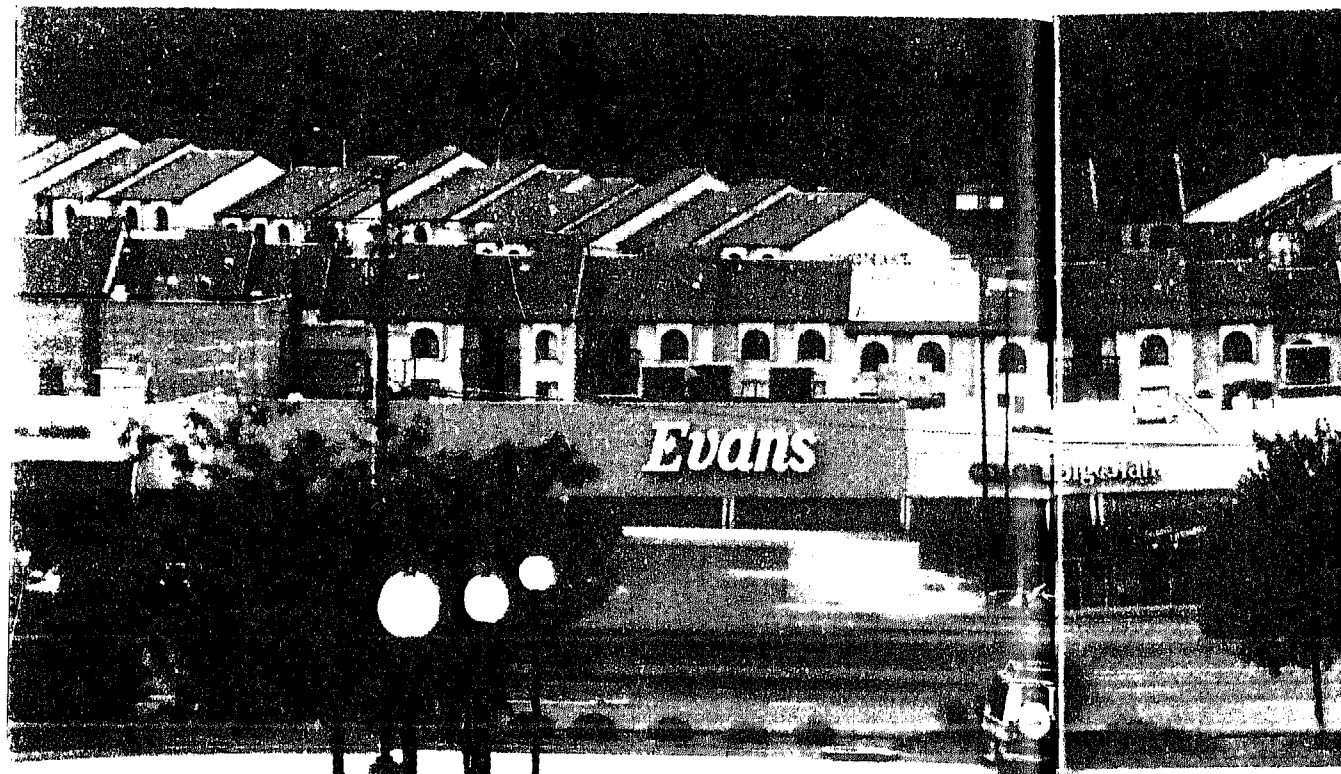
dan de periode waarbinnen de projectontwikkelaar het hoogst mogelijke opbrengstpercentage kan bereiken: gemiddeld zeven tot vijftien jaar.³⁸

De huidige investerings- en financieringspraktijk verklaart dus ook het formuilaire en gestandaardiseerde karakter van een groot deel van de recent ontwikkelde suburbane gebieden in de VS. Terwijl onroerend goed traditioneel gefinancierd werd door verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en banken, zijn in de jaren negentig de financieringsinstrumenten van Wall Street zoals 'Real Estate Investment Trusts' en effectenhypotheken een belangrijke rol gaan spelen. Daarvoor moesten de investeringen voldoen aan gestandaardiseerde productbeschrijvingen, zodat ze gemakkelijker verhandeld kunnen worden op Wall Street. Het is voor projectontwikkelaars veel eenvoudiger om goedkope financiering te krijgen als de projecten passen in een van de negentien vooraf vastgestelde categorieën.³⁹ Dat zeventien daarvan voor winkelboulevards aan de uitvalswegen zijn bedoeld, verklaart de voortdurende reproductie van de generieke stad tegenover creatieve, plaatsgebonden ontwerpen of het investeren in stedelijke herontwikkelingsprojecten.⁴⁰ Vanuit het perspectief van de belegger zijn de gebouwen gewoon verhandelbare goederen, die waardevoller zijn naarmate ze beter passen in generieke typologieën en als beleggingsobject meer opbrengen; ze worden niet gezien als gebouwen die

21

Suburbaan landschap in Noord-Virginia, 1990 (Suburban landscape in Northern Virginia, 1990) (photo: Phillip Jones)

Suburban Long Beach, California, 1977. Top photo: Evans, 1977.

staan op een bepaalde plaats met eigen kwaliteiten, geschiedenis, sfeer en mensen.

New Urbanism als tegenbeweging tegen postindustrialisme en de capsulaire cultuur

Het in 1992 opgerichte *Congress for the New Urbanism* (CNU) sprak zich expliciet uit tegen het huidige model van de uitdijende periferie en het verval in de steden. De oprichters zijn eensgezind in hun verzet tegen de huidige ontwikkelingspatronen, maar hun tegenvoorstellen lopen uiteen; voordat zij de beweging oprichtten, waren ze immers al een jaar of tien bezig alternatieven te ontwikkelen. De aanhangers van New Urbanism zijn geëngageerde hervormers die ervan overtuigd zijn dat het fysieke ontwerp belangrijk is. Ze zetten zich in voor verandering van de regels, voor het opstellen van bestemmingsplannen, de procedures voor financiering, de bouwvoorschriften, verkeers- en parkeerreglementen die het ontstaan van generieke steden bevorderen.⁴¹

Als 'sprawl' het postindustriële landschap vormt voor particuliere investeringen, het hedendaagse leven van snelheid, wegwerpcultuur en tijdelijke verplichtingen, is New Urbanism een tegenbeweging van het postindustrialisme met aandacht voor het langzame en duurzame. Het hecht groot belang aan metaforische openbare ruimte, historische verwijzingen, rustig verkeer, loopbare afstanden, plaatsgebonden ontwerpen en signalen die herinneren aan verplichtingen ten opzichte van anderen, met name wanneer het gaat om het behoud van open ruimte voor toekomstige generaties en de gedachte dat waar een particulier gebouw grenst aan de openbare ruimte de vrijheid van individuele expressie beperkt moet worden in het belang van de inrichting van de gemeenschapsruimte. In plaats van monofunctionaliteit en een geïsoleerde ontwikkeling die typerend is voor 'sprawl' voorziet New Urbanism verschillende gebouwtypes op verschillende kavelgroottes om gemengd gebruik en bewoning door verschillende inkomensgroepen te stimuleren.⁴² Transparante bomenrijen, lage hekken en veranda's vormen de overgang tussen zuiver publiek domein en privé-terrein, zodat de capsulaire omsluiting van het huis wordt opengebroken. De inwoners krijgen inspraak in opzet en uitvoering van bouwprojecten ten behoeve van de gemeenschap. Strenge regelgeving en convenanten zorgen ervoor dat

40 Robert Davis, huidig voorzitter van het bestuur van het Congress for the New Urbanism, probeert in samenwerking met Leinberger om de analisten van de Real Estate Investment Funds van Wall Street 'op te voeden' zodat ze een grote variëteit aan projecttypen naar waarde kunnen schatten en om de financieringsprocedures voor bouwprojecten zodanig te veranderen dat er meer aandacht komt voor de opbrengst op de lange termijn. Zie Leinberger en Davis, 'Financing New Urbanism'.

41 Zie www.cnu.org en Michael Leccese en Kathleen McCormick (red.), *Charter of the New Urbanism*, New York, 2000.

42 De marktanalisten Zimmerman en Volk uit Clinton, New Jersey, onderzochten een blok van 5600 m² in Kentlands, en vonden 21 wooneenheden in grootte en prijs uiteenlopend van flats van 750 dollar per maand naast stadshuizen tussen 214.000 en 265.000 dollar and vrijstaande eengezinswoningen tussen 286.450 en 501.395 dollar.

for sharing alternative strategies to sprawl, critiquing designs, and building political allies.⁴⁴

New Urbanism is usually decried by academic critics as socially conservative, appealing to popular nostalgia for the patterns of patriarchy and stable, conformist images of the American Dream.⁴⁵ In academic criticism (and popular moviemaking!) New Urbanism's sidewalks, porches and rigid control over the design of public space, associate it with right-wing family values and conservative civic ideals. At the same time, conservatives and the libertarian journal *Reason* have attacked the movement as big government, 'commie', efforts to limit individual private property rights in favour of the social engineering of a liberal public agenda.⁴⁶ The vigour of both reactions reflects the power of New Urbanism's (often overstated) promises to empower communities and places in the face of post-industrial placelessness.

But has New Urbanism really helped to stem the spread of Generic Cities? Has it become formulaic and generic itself? As it grows and enters the world of production builders, it has tended to substitute interpretable building design codes for selections from predetermined pattern books that, much like the pattern books at the turn of the century, produce fine, but generic and un-progressive buildings. More significantly, the movement is often accused of simply being a form of aestheticised sprawl; exurban pockets of walkable neighbourhoods that still contribute to expansion at the edge and more vehicle miles travelled (VMT).⁴⁷ This is a valid criticism and a source of much debate within the Congress. In many respects, New Urbanism was only able to get started by operating in the less regulated exurbs rather than in the overly regulated cities. By proving themselves on greenfields first they established enough of a track record to begin to work for change on infill sites. This is most evident in the New Urbanist urban infill work for the US Department of Housing and Urban Development (HUD).

In 1995 the New Urbanists were approached by HUD to rewrite design guidelines for replacement public housing, called Hope VI. Cabrini Green, a notoriously dangerous and blighted public housing project in Chicago, was selected to demonstrate the guidelines. Peter Calthorpe, Joan Goody and others were brought in for a charrette and produced a design which demolished the 1960s' modernist towers and slabs and more or less returned the site to its earlier low-rise, perimeter block urban and architectural structure. This pattern has already been put in place at Henry Horner Homes in Chicago and is now underway at Cabrini Green.

At the same time, Hope VI uses subsidies to encourage a mix of welfare, working poor and middle class residents. The intention is to 'deconcentrate poverty' and re-integrate neighbourhoods and the public poor. It is a controversial proposal of replacement units for more than the number being demolished as the privatisation of public housing.

het karakter van de plaats behouden blijft, waarbij de voorkeur gegeven wordt aan voorspelbaarheid boven postindustriële onbestendigheid en veranderlijkheid.⁴³

De betrokkenheid van verschillende disciplines bij deze beweging heeft in toenemende mate de aandacht gevestigd op de niet-fysieke aspecten van stedenbouw: programma's voor gemeenschapsvorming, innovatieve, betaalbare hypotheekvormen en financieringsstructuren. Deze dragen bij aan de vermenging van verschillende schaalgroottes en verschillende disciplines van regionale ruimtelijke ordening tot planning op buurniveau en architectonische ontwerpen, waardoor iedereen van elkaar kan leren en de onderlinge verbondenheid versterkt wordt. New Urbanism heeft zich ontwikkeld tot een levendig forum waar alternatieve strategieën voor 'sprawl' worden uitgewisseld, ontwerpen worden bekritiseerd en politieke bondgenootschappen worden gesmeed.⁴⁴

New Urbanism wordt in de academische wereld vaak voor maatschappelijk behoudend uitgemaakt: het zou appelleren aan de populaire nostalgie naar patriarchale patronen en de stabiele, conformistische beelden van de *American Dream*.⁴⁵ In de academische kritiek (en in populaire films) worden de trottoirs en veranda's van het New Urbanism en het strenge toezicht dat het bepleit op de inrichting van de openbare ruimte geassocieerd met rechtse waarden en conservatieve burgerlijke idealen. Tegelijkertijd wordt de beweging aangevallen door conservatieven en door het libertaire blad *Reason*, omdat ze zich als een bemoeizuchtige overheid zou gedragen, communistisch zou zijn en het individuele recht op particulier eigendom zou beperken ten gunste van het propageren van een liberale sociale agenda.⁴⁶ De heftigheid van beide reacties weerspiegelt de kracht van de belofte van New Urbanism (die vaak wordt overdreven) om gemeenschappen en plaatsen sterk te maken tegenover de postindustriële desinteresse voor het plaatsgebundene.

Maar heeft New Urbanism werkelijk iets kunnen doen om de verspreiding van 'generic cities' tegen te houden? Of is het zelf formulair en generiek geworden? Sinds de beweging groeit en de wereld binnenstapt van de massawoningbouw heeft zij de neiging om de flexibel te interpreteren richtlijnen voor gebouwen te vervangen door selecties uit vooraf opgestelde standaardontwerpen uit boeken, die, net als de handboeken uit het begin van twintigste eeuw, prima gebouwen opleveren, die echter generiek zijn en niet vernieuwend zijn. De beweging is er wel van beschuldigd een soort geësthetiseerd 'sprawl' voor te staan: enclaves van buurten waarbinnen alles op loopafstand is, maar die nog altijd bijdragen aan expansie aan de stadsrand en de hoeveelheid auto-kilometers.⁴⁷ Deze kritiek snijdt hout en is onderwerp van veel discussie op het *Congress for the New Urbanism*. In feite kon de beweging alleen iets doen in de weinig gereguleerde 'exurbs' en veel minder in overgereguleerde steden. Door zich eerst te bewijzen in nieuwe wijken heeft ze genoeg ervaring opgebouwd

trate poverty' and re-integrate neighbourhoods and the public poor. It is a controversial proposal of replacement units for more than the number being demolished as the privatisation of public housing.

The New Urbanists are problems of displacement as but are also excited about the neighbourhoods and mix in; they use quite deliberately at age middle class homebuyer lower income families is the styles. Academics tend to be isolationism, but market survey the vast majority of the US styled homes. New Urbanist housing deliberately uses a more economically integrated. These houses are new and how integrated they are, but they are far more radical than efforts at architectural form.

In the regulatory and sprawl, all the models of New Urbanism are extremely experimental. Many have been kept. Few New Urbanists served by mass transit and suggest that grid street pattern: Seaside has become ludicrous still has sprawl within the U

⁴⁴ As a member of the CNU since 1995 and current chair of the CNU Education Task Force, the author's comments on CNU are based on personal experience.

⁴⁵ See the CD Rom video of the conference at Harvard University's Graduate School of Design, 'Exploring (New) Urbanism', March 1999, or Neil Smith's 'Which New Urbanism? The Revanchist '90s', *Perspecta 30, The Yale Architectural Journal*, 1999.

⁴⁶ Defense of sprawl and attacks on New Urbanism can be found in 'Sprawl Brawl', *Reason*, April 8, 1999, or online at www.reasonmag.com.

⁴⁷ Alex Krieger in particular has critiqued New Urbanism on these grounds. See his essay in Alex Krieger (ed.), *Andres Duany, Elizabeth Plater-Zyberk. Towns and Townmaking Principles*, New York, 1991.

⁴⁸ See Michael Pyatok's remarks on 'Exploring (New) Urbanism'.

⁴⁹ New Urbanists use a similar argument to overcome resistance to mixed-use. Because so much of the US has been built according to stylistic typologies where office buildings are mod-

trate poverty' and re-integrate the poor into working neighbourhoods and the public into the lives of the poor. It is a controversial program because the number of replacement units for the most needy is less than the number being demolished. Some critics see this as the privatisation of public housing.⁴⁸

The New Urbanists are certainly wary of the problems of displacement associated with Hope VI, but are also excited about the efforts to revitalize neighbourhoods and mix incomes. One of the tools they use quite deliberately and strategically to encourage middle class homebuyers to live with subsidised lower income families is the use of popular, traditional styles. Academics tend to look down on such traditionalism, but market surveys consistently reveal that the vast majority of the US market prefers traditionally styled homes. New Urbanist neo-traditional public housing deliberately uses a uniform style to encourage a more economically integrated neighbourhood.⁴⁹ These houses are new and the jury is still out as to how integrated they are, but as a social experiment they are far more radical than most contemporary efforts at architectural formal experimentation.

In the regulatory and development context of sprawl, all the models of New Urbanism are still extremely experimental. Many promises have not been kept. Few New Urbanist communities are well served by mass transit and a number of studies suggest that grid street patterns actually increase VMT.⁵⁰ Seaside has become ludicrously expensive.⁵¹ Portland still has sprawl within the Urban Growth Boundary

om op stedelijke invullocaties aan het werk te gaan. Dit is het duidelijkst zichtbaar in het werk dat zij voor het 'Department for Housing and Urban Development' (HUD) in stedelijke herinrichtingsprojecten heeft verricht.

In 1995 werden vertegenwoordigers van New Urbanism door het HUD benaderd om nieuwe richtlijnen op te stellen voor het ontwerpen van nieuwe sociale woningbouw onder de naam Hope VI. Cabrini Green, een beruchte, gevaarlijke en vervallen achterstandswijk in Chicago, werd uitgekozen om de richtlijnen te demonstreren. Peter Calthorpe, Joan Goody en anderen werd gevraagd een ontwerp te maken. Zij ontwierpen een plan waarin de modernistische torens en flatgebouwen uit de jaren zestig werden afgebroken en de oorspronkelijke stedenbouwkundige en architectonische structuur van blokken laagbouw min of meer werd hersteld. Deze ingreep was al toegepast bij Henry Horner Homes in Chicago en zal nu ook in Cabrini Green plaatsvinden.

Tegelijkertijd zullen in Hope VI subsidiegelden worden gebruikt om mensen in de bijstand, de lagere werkende en middenklasse bijeen te brengen. De bedoeling is om 'armoede te spreiden' door de armen te reintegreren in een buurt met werkenden en het openbare leven een plaats te geven in het leven van de armen. Het project is controversieel omdat het aantal wooneenheden voor de allerarmsten na de vernieuwing lager is dan het aantal dat wordt afgebroken. Sommige critici zien dit als privatisering van de sociale woningbouw.⁴⁸

As a member of the CNU since 1995 and current chair of the CNU Education Task Force, the author's comments on CNU are based on personal experience.

See the CD Rom video of the conference at Harvard University's Graduate School of Design, 'Exploring (New) Urbanism', March 1999, or Neil Smith's 'Which New Urbanism? The Revanchist '90s', *Perspecta 30, The Yale Architectural Journal*, 1999.

Defense of sprawl and attacks on New Urbanism can be found in 'Sprawl Brawl', *Reason*, April 8, 1999, or online at www.reasonmag.com.

Alex Krieger in particular has critiqued New Urbanism on these grounds. See his essay in Alex Krieger (ed.), *Andres Duany, Elizabeth Plater-Zyberk, Towns and Townmaking Principles*, New York, 1991.

See Michael Pyatok's remarks on 'Exploring (New) Urbanism'.

New Urbanists use a similar argument to overcome resistance to mixed-use. Because so much of the US has been built according to stylistic typologies where office buildings are mod-

ern steel and glass, retail buildings are brick gabled shopping strips, and houses are wood Colonials, mixed-use development conjures images of visual confusion that fuels local opposition. New Urbanists use a single style - usually one that is local to that region - to show how the different uses can be designed as a synergistic whole, as a strategy of overcoming opposition.

These studies are well summarized in Randall Crane's 'Cars and Drivers in the New Suburbs. Linking Access to Travel in Neotraditional Planning', *American Planning Association Journal*, Winter 1996.

Originally envisioned as a beach community of mostly affordable second homes and a few year-round carpenters, shop owners, and retirees, the first lots sold in 1981 for \$ 15,000. The last lot sold in 1999 for over \$ 500,000. In 1999 houses for re-sale were ranging in price from \$ 700,000 for 1,400 square foot 'Charleston House' style cottages on the back lots with no Gulf view, to over \$ 900,000 for houses somewhat closer to the beach.

De regelgeving en de convenanten zijn niet voor de eeuwigheid vastgelegd. De vereniging van huiseligenaren kan ze veranderen, zoals onlangs in Kentlands is gebeurd. Ze stemden ervoor om de beperkingen in het kleurgebruik af te schaffen en verwachten minstens één paars huis.

De auteur is lid van het CNU sinds 1995 en is op dit moment voorzitter van de 'Education Task Force' van het CNU; de opmerkingen over CNU zijn gebaseerd op persoonlijke ervaring.

Zie de cd-Rom-video van de conferentie 'Exploring (New) Urbanism' aan de Graduate School of Design van Harvard University in maart 1999, en Neil Smith, 'Which New Urbanism? The Revanchist '90s', *Perspecta 30, The Yale Architectural Journal*, 1999.

Verdediging van sprawl en aanvallen op New Urbanism vindt men in 'Sprawl Brawl', *Reason*, 8 april 1999, of online op www.reasonmag.com.

Met name Alex Krieger viel New Urbanism aan op deze punten. Zie zijn essay in Alex Krieger (red.), *Andres Duany, Elizabeth Plater-Zyberk, Towns and Townmaking Principles*, New York, 1991.

Zie de opmerkingen van Michael Pyatok over 'Exploring (New) Urbanism'.

and heightened problems of affordability. Despite efforts to screen residents, a gang moved into Henry Horner Homes in Chicago and triggered abandonments. Apparently, the gang has since been removed, but not without torching the unit. All of this begs the question of whether New Urbanism is simply one more set of good intentions that relies too heavily on faith in design? Rem Koolhaas thinks so.

Koolhaas and OMA

While the New Urbanists posit that it is through collective action at the scale of planning that architects can be most effective at introducing social and environmental change, Koolhaas takes particular aim at the ineffectiveness of planning and urban design. He scathingly criticizes the sterile efforts of architects and planners to control and plan development and derides architecture's aspirations of stability and permanence in the face of the instability and dynamism of the metropolis.⁵²

Since studying capital's delirious impact on Manhattan, Koolhaas has followed the money out to the newest post-industrial landscapes: China's capitalist experiments along the Pearl River Delta and the many manifestations of exurban Generic Cities. In contrast to the usual academic Marxist critiques of capitalist exploitation and alienation, Koolhaas suspends explicit judgement while he enthusiastically explores the innovation and dynamism generated by capitalism. His ingrained bitter disdain for architecture and planning's moralising efforts to impose collective social values through design, leads him to prefer how unfettered capital markets foster surreal indeterminate environments where individuals can choose how to indulge their fantasies. This attitude both rejects conventional academic thinking and allies Koolhaas with contemporary

26

OASE 54 | 2001

De aanhangers van New Urbanism zijn zich bij Hope VI zeker bewust van het probleem, dat mensen gedwongen worden om te verhuizen, maar ze zijn ook enthousiast over de poging om de buurt te revitaliseren en verschillende inkomensgroepen bij elkaar te plaatsen. Een van de middelen die ze doelbewust gebruiken om huizenkopers uit de middenklasse ertoe te bewegen om in één buurt te wonen met laagbetaalden met staatssteun is het gebruik van populaire traditionele stijlen. In de academische wereld wordt vaak neergekeken op een dergelijk traditionalisme, maar marktonderzoeken geven consequent aan dat de overgrote meerderheid op de Amerikaanse markt de voorkeur geeft aan een traditioneel vormgegeven huis. In de neotraditionele sociale woningbouw van New Urbanism wordt met opzet een uniforme stijl toegepast om de economische integratie van de buurt te stimuleren.⁴⁹ Dit is nieuw en men is het nog niet eens over de vraag hoe geïntegreerd deze sociale woningen zijn, maar als sociaal experiment zijn ze radicaler dan de meeste experimenten op het gebied van architectonische vormgeving in onze tijd.

In de context van regelgeving en ontwikkeling met betrekking tot 'sprawl' zijn alle modellen van New Urbanism nog in een experimentele fase. Veel beloften zijn niet vervuld. Slechts weinig woonwijken die volgens de ideeën van New Urbanism zijn ontstaan hebben goede voorzieningen voor openbaar vervoer en uit verschillende studies blijkt dat het aantal autokilometers toeneemt bij een strak geometrisch stratenpatroon.⁵⁰ Wonen in Seaside is onbetaalbaar geworden.⁵¹ In Portland bestaat nog steeds 'sprawl' binnen de gemeentegrenzen, terwijl de huizenprijzen steeds hoger worden. Ondanks pogingen om bewoners te screenen heeft zich in Henry Horner Homes in Chicago een bende gevestigd, waardoor op een bepaald moment veel bewoners zijn weggetrokken. De 'gang' is inmiddels weliswaar verdwenen, maar het complex heeft er toch een slechte naam door gekregen. Dit werpt de vraag op of New Urbanism niet het zoveelste pakket goede bedoelingen is, die te veel gebaseerd zijn op het geloof in planning. Rem Koolhaas gelooft van wel.

Koolhaas en OMA

Terwijl New Urbanism ervan uitgaat dat collectieve actie op planningsniveau de beste manier is waarop architecten iets kunnen doen voor maatschappelijke verandering en een beter milieu, richt Koolhaas zich nadrukkelijk op de ineffectiviteit van planning en stedenbouwkundige inrichting. Hij heeft scherpe kritiek op de steriele pogingen van architecten en planmakers om de ontwikkelingen te beheersen en te sturen en ridiculiseert de aspiraties van architecten om stabiliteit en duurzaamheid te bewerkstelligen te midden van de instabiliteit en dynamiek van de metropool.⁵²

Na de enorme invloed van het kapitaal op Manhattan bestudeerd te hebben ging Koolhaas het

business leaders who smile and embrace chaos.⁵³ Ideal the New Urbanists, ends up tion. He endorses right wing and individualism, in the associated with the left-wing change, and indeterminacy two combine in the speed, of post-industrial landscape

Reflecting the values anti-authoritarian generative architecture itself with tyrannical control.⁵⁴ He views a decentralized, non-hierarchical from his point of view, libel has studied and written about around Atlanta, Seoul, Paris Delta as exciting examples neously generated new urban ed by their lack of conventional ture and loves how the forfeited the efforts of architectural control and order space. He is able to supplant rational planning in landscapes where global information have rendered fields of possibility.⁵⁵ The

Koolhaas writes, 'What makes this experience disconcerting and (for architects) humiliating is the city's defiant persistence and apparent vigor, in spite of the collective failure of all agencies that act on it or try to influence it - creatively, logistically, politically. The professionals of the city are like chess players who lose to computers.' 'Whatever Happened to Urbanism?', p. 961. See also 'Elegy for the Vacant Lot', both in *S,M,L,XL*, o.c. (note 2). "'Revolution'", once the totemic catchphrase of the counterculture, has become the totemic catchphrase of the boomer-as-capitalist. The Information Age businessman holds inherited ideas and traditional practices not in reverence, but in high suspicion.' Thomas Frank, 'Why Johnny Can't Dissent', in: Thomas Frank & Matt Weiland (eds.), *Commodify Your Dissent. Salvos From The Baffler*, New York, 1997, p. 38.

Euralille, 1997 (foto: Ellen Dunham-Jones)

business leaders who similarly espouse revolution and embrace chaos.⁵³ Ideologically, Koolhaas, like the New Urbanists, ends up in an ambiguous position. He endorses right wing, free-market innovation and individualism, in the name of values more associated with the left-wing counter-culture: flux, change, and indeterminacy. Not surprisingly, the two combine in the speed, malleability, and mobility of post-industrial landscapes.

Reflecting the values of his generation, the anti-authoritarian generation of '68, Koolhaas identifies architecture itself with order, restriction and tyrannical control.⁵⁴ He views sprawl as epitomizing a decentralized, non-hierarchical, un-structured and, from his point of view, liberating, condition.⁵⁵ He has studied and written about the perimeters around Atlanta, Seoul, Paris, and the Pearl River Delta as exciting examples of unplanned, spontaneously generated new urban forms. He is fascinated by their lack of conventional hierarchy or structure and loves how the forces of capital have subverted the efforts of architects and planners to control and order space. He is delighted that beauty is able to supplant rational purpose as a determinant in landscapes where globalisation, Bigness, and information have rendered specific sites into generic fields of possibility.⁵⁶ The malleable artifice of the

grote geld achterna tot aan de nieuwste postindustriële landschappen: de kapitalistische experimenten van China in de Pearl River Delta en de vele nieuwe 'generic cities' rond de grote steden. In tegenstelling tot de gebruikelijke academische kritiek op marxistische basis, die spreekt van kapitalistische uitbuiting en vervreemding, schort Koolhaas een expliciet oordeel op, terwijl hij de innovatie en dynamiek die door het kapitalisme worden gegenereerd enthousiast bestudeert. Vanuit een diep gewortelde minachting voor moraliserende pogingen van architecten en beleidsmakers om collectieve maatschappelijke waarden op te leggen door planning kiest hij voor de wijze waarop onbelemmerde kapitaalmarkten surrealistische, ongedefinieerde omgevingen doen ontstaan, waar individuen zelf kunnen kiezen hoe ze hun fantasieën vormgeven. Hiermee verwerpt Koolhaas de conventionele academische denkwijze en sluit hij zich aan bij de huidige leiders in de zakenwereld, die even enthousiast revolutie en chaos omhelzen.⁵³ Ideologisch gezien bevindt Koolhaas zich uiteindelijk in een ambivalente positie, evenals New Urbanism. Hij onderschrijft rechtse idealen als individualisme en innovatie op een vrije markt in de naam van waarden die meer met de linkse tegencultuur worden geassocieerd: soepelheid, verandering en onbepaaldheid. Het zal niemand verbazen dat beide samenkomen in de snelheid, vormbaarheid en mobiliteit van de post-industriële landschappen.

Koolhaas writes, 'What makes this experience disconcerting and (for architects) humiliating is the city's defiant persistence and apparent vigor, in spite of the collective failure of all agencies that act on it or try to influence it - creatively, logistically, politically. The professionals of the city are like chess players who lose to computers.' 'Whatever Happened to Urbanism?', p. 961. See also 'Elegy for the Vacant Lot', both in *S,M,L,XL*, o.c. (note 2). "Revolution", once the totemic catchphrase of the counterculture, has become the totemic catchphrase of the boomer-as-capitalist. The Information Age businessman holds inherited ideas and traditional practices not in reverence, but in high suspicion.' Thomas Frank, 'Why Johnny Can't Dissent', in: Thomas Frank & Matt Weiland (eds.), *Commodify Your Dissent. Salvos From The Baffler*, New York, 1997, p. 38.

54 Writing of his student days, Koolhaas says, 'In the early seventies, it was impossible not to sense an enormous reservoir of resentment against architecture, with new evidence of its inadequacies - of its cruel and exhausted performance - accumulating daily; looking at the (Berlin) wall as architecture, it was inevitable to transpose the despair, hatred, frustration it inspired to the field of architecture. (...) Were not division, enclosure, (i.e., imprisonment), and exclusion - which defined the wall's performance and explained its efficiency - the essential stratagems of any architecture? In comparison, the sixties dream of architecture's liberating potential - in which I had been marinating for years as a student - seemed feeble rhetorical play. It evaporated on the spot.' *S,M,L,XL*, p. 226.

55 These ideas are further elaborated in Ellen Dunham-Jones, 'The Generation of '68. Tschumi, Koolhaas and the Institutionalization of Critique', *Proceedings of the 86th Annual Meeting of the ACSA: Constructing Identity*, Washington, DC, 1998.

49 Er wordt in het New Urbanism een soortgelijk argument gebruikt om de weerstand tegen een gemengd programma te overwinnen. Omdat in de VS zoveel is gebouwd volgens stilsistische typologieën - kantoorgebouwen zijn modern vormgegeven met staal en glas, winkels zijn bakstenen winkelgalerijen met puntgevels en huizen zijn van hout gebouwd in koloniale stijl - roept een gemengd programma beelden op van visuele verwarring die lokaal tot verzet leidt. In New Urbanism wordt één stijl gebruikt - gewoonlijk een stijl die typisch is voor die streek - om te laten zien hoe de verschillende soorten gebruik ervan een synergetisch geheel kunnen vormen.

50 Deze zijn goed samengevat door Randall Crane in 'Cars and Drivers in the New Suburbs, Linking Access to Travel in Neotraditional Planning', *American Planning Association Journal*, winter 1996.

51 Oorspronkelijk was het bedoeld als een kustplaatsje met overwegend betaalbare tweede huizen en enkele bouwvakkers, winkeliers en gepensioneerden die er het hele jaar wonen. De eerste percelen werden verkocht in 1981 voor 15.000 dollar. De laatste moesten in 1999 meer dan 500.000 dollar opbrengen. In

1999 werden huizen doorverkocht voor prijzen tussen 700.000 dollar voor vakantiehuisen in 'Charleston House'-stijl met 130 m² grond, die niet direct aan zee lagen en geen uitzicht hadden op de Golf, tot meer dan 900.000 dollar voor huizen dichterbij het strand.

52 Koolhaas schrijft: 'Wat deze ervaring verontrustend maakt, en vernederend voor architecten, zijn de hardnekkigheid en klaarblijkelijke vastbeslotenheid van de stad, ondanks het collectieve falen van alle bureaus die eraan werken of het proberen te beïnvloeden - met creatieve, logistieke en politieke middelen. De "professionals" van de stad zijn als schakers die verliezen van de computer.' In: 'Whatever Happened to Urbanism?', p. 961. Zie ook 'Elegy for the Vacant Lot', beide in *S,M,L,XL*.

53 "Revolutie", eens de heilige kreet van de tegencultuur, is het devies geworden van de mobiele kapitalist. De zakenman van het informatietijdperk beschouwt overgeleverde ideeën en traditionele handelwijzen niet als eerbiedwaardig maar als verdacht.' Thomas Frank, 'Why Johnny Can't Dissent', in: Thomas Frank en Matt Weiland (red.), *Commodify Your Dissent. Salvos From The Baffler*, New York, 1997, p. 38.

Generic City has replaced his earlier romance with the congestion and fantasy of the old metropolis.

In particular, Koolhaas has been fascinated by Atlanta, a boomtown of flashy conspicuous consumption and notorious peripheral development. Atlanta is both a generic example of post-industrial development and its prime example. Its downtown high-rises stand amongst a checkerboard of empty lots providing parking. Atlanta's atria, skybridges, and underground shopping complexes reduce the activity on the street, turning the downtown focus inwards while massive new shopping malls, high-rise office parks and residential developments continue to locate well beyond the city's bypass highway. Both the downtown towers and the 'perimeter centres' (the oxymoronic name of one of the mall and office complexes) sit isolated in their moats of parking, surrounded by lush trees, oriented only to the world of the car. Driving is such a prerequisite in Atlanta that the city's poor air quality is now second only to Los Angeles.

Ignoring the environmental implications, Koolhaas has said, 'When I drive around Atlanta, I actually find things beautiful or exciting – and the same goes for the *villes nouvelles* around Paris – you could go around saying everything is ridiculous there or you could surrender to the feeling that maybe it's a very unique landscape that is emerging there.'⁵⁷ For Koolhaas (and many European critics who feel rather stifled by the frozen pedestrian order of their old metropolises) new American cities like Atlanta or Los Angeles embody a freeing sense of speed and mobility with their car-dependent freeway lifestyles.

As opposed to the New Urbanists who see the city as the fixed and enduring public realm, Koolhaas sees the city as the site of perpetual change through capital investment. Rather than trying to regulate and change the mechanisms of growth, Koolhaas 'surrenders' to its inevitability and extols the virtues of the generic: its accessibility, impermanence, economy of imagination, and malleable lack of authenticity or moralising agenda.

The generic should be understood as a direct consequence of globalization. In the post-industrial world of globalization everything is accessible, everything is information, everything is generic.⁵⁸ While for the New Urbanists the generic signifies a loss of local identity and connection to place, for Koolhaas it represents an opportunity for reinvention and fantasy free from nostalgia or provincial habit. The generic architecture of the Generic City is independent from its context. In this sense it is very similar to Koolhaas' concept of Bigness, his response to working on very large, complex projects that are themselves embedded in the very large, complex global economy. He writes, 'The "art" of architecture is useless in BIGNESS. (...) In a landscape of

In overeenstemming met de waarden van zijn generatie, de anti-autoritaire generatie van '68, identificeert Koolhaas de architectuur zelf met orde, beperkingen en tirannieke overheersing.⁵⁴ Hij ziet 'sprawl' als hét voorbeeld van een decentrale, non-hiërarchische, ongestructureerde en in zijn visie bevrijdende conditie.⁵⁵ Hij heeft de stedelijke periferie rond Atlanta, Seoul, Parijs en Pearl River Delta bestudeerd en ze beschreven als spannende voorbeelden van ongeplande, spontaan ontstane nieuwe stadsvormen. Hij wordt geboeid door hun gebrek aan conventionele hiërarchie en structuur en ziet graag hoe de krachten van het kapitaal de pogingen van architecten en planners om de ruimte te beheersen en te ordenen onderuithalen. Het doet hem genoeg dat schoonheid in staat is rationele doelbewustheid te verdringen als bepalende factor in landschappen waar mondialisering, 'Bigness' en informatie specifieke plaatsen hebben veranderd in generieke velden vol mogelijkheden.⁵⁶ De vormbaarheid van de 'generic city' is in de plaats gekomen van Koolhaas' vroegere romance met de compactheid en de fantasie van de oude metropool.

Koolhaas werd in het bijzonder gefascineerd door Atlanta, een 'boomtown', die berucht is vanwege zijn opzichtig gepronk met rijkdom en de stadsontwikkeling in de periferie. Atlanta is een generiek voorbeeld van postindustriële ontwikkeling en meteen ook het beste voorbeeld. De hoge gebouwen in de binnenstad zijn omgeven door een dambord van lege percelen die als parkeerplaats dienen. De atria, luchtbruggen en ondergrondse winkelcentra van Atlanta zorgen voor een vermindering van de activiteit op straat en richten de concentratie in het centrum naar binnen, terwijl er enorme nieuwe winkelcentra, kantoorparken met hoogbouw en nieuwe woonwijken gebouwd blijven worden tot ver buiten de ringweg rond de stad. Zowel de wolkenkrabbers in de binnenstad als de 'perimeter centres' (de naam van een van die complexen met een winkelcentrum en kantoren is een oxymoron!) zijn geïsoleerd: ze zijn omringd door parkeerterreinen en veel groen. Ze zijn volledig gericht op de wereld van de auto. Autorijden is zozeer een noodzaak in Atlanta dat de luchtvervuiling er het ergst is, op Los Angeles na.

Zonder acht te slaan op de gevolgen voor het milieu zegt Koolhaas: 'Als ik rondrijd in Atlanta, vind ik het er eigenlijk mooi en opwindend – en hetzelfde geldt voor de *villes nouvelles* rond Parijs. Je kunt er alles belachelijk vinden of je kunt je overgeven aan het gevoel dat er misschien een uniek landschap aan het ontstaan is.'⁵⁷ Voor Koolhaas (en veel Europese critici die de bevroren situatie in hun oude metropolen waar alles gericht is op voetgangers nogal verstikkend vinden) belichamen nieuwe Amerikaanse steden zoals Atlanta en Los Angeles, door hun leefstijl die gebaseerd is op afhankelijkheid van de auto, het bevrijdende gevoel van snelheid en mobiliteit.

In tegenstelling tot de vertegenwoordigers van New Urbanism, die de stad beschouwen als het vaste en duurzame publieke domein, ziet Koolhaas dat de

increasing expediency and ism no longer is or has to be decisions; urbanism can be Science – Lite Urbanism.'¹ and Lite Urbanism all reflectance of architecture in a world where relationships side, public and private, then are all less meaningful for the modesty of the power of Bigness, and dis the New Urbanists who v power of architecture and designs that deny the deg media have usurped archi In 'Whatever Happened to there is to be a "new urbe on the twin fantasies of o will be the staging of unc be concerned with the ar permanent objects but w ries with potential; it will configurations but for the that accommodate proce tallised into definitive for about meticulous definitic but about expanding noti not about separating and about discovering unnam

⁵⁴ See Koolhaas' description of OMA's design for the Zeebrugge SeaTerminal. Stanford Kwinter (ed.), *Rem Koolhaas. Conversations With Students*, Houston/New York, 1996, pp. 19-20.
⁵⁵ Rem Koolhaas, 'I Combine Architectural Specificity with Programmatic Instability', interview with Hajime Yatsuka, *Skala* (1990), no. 21, as quoted in *Rem Koolhaas. Projects Urbans (1985-1990)*, Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme Monographs, Barcelona, 1990, p. 30. See also Rem Koolhaas, 'Atlanta, la métropole invisible', conference proceedings of 21 March 1988, Centre Georges Pompidou, Paris.

van zijn 68, identifi-
 cation, beperkin-
 'rawl' als hét
 ische, onge-
 nditie.⁵⁵ Hij
 oul, Parijs
 reeven als
 ontgaan ont-
 sid door hun
 ctuur en ziet
 ogingen van
 reersen en
 noegen dat
 heid te ver-
 en waar
 cificke plaat-
 vol mogelijk-
 city' is in de
 nance met
 metropool.
 cineerd door
 wege zijn
 ontwikkeling
 beeld van
 : het beste
 stad zijn
 len die als
 n en onder-
 or een ver-
 ten de con-
 l er enorme
 ogbouw en
 en tot ver-
 volkenkrab-
 tres' (de
 winkelcen-
 soleerd: ze
 groen. Ze
 to.
 a dat de
 es na.
 voor het
 nta, vind ik
 zelfde geldt
 er alles bela-
 et gevoel dat
 ontstaan
 i die de
 raar alles
 vinden)
 als Atlanta
 eerd is op
 gevoel van

ligers van
 : het vaste
 s dat de

increasing expediency and impermanence; urbanism no longer is or has to be the most solemn of our decisions; urbanism can lighten up, become a Gay Science – Lite Urbanism.⁵⁹ The generic, Bigness, and Lite Urbanism all reflect the diminished significance of architecture in a globalized, mediated world where relationships between inside and outside, public and private, here and there, now and then are all less meaningful.⁶⁰ Hence, his preference for the modesty of the generic, respect for the power of Bigness, and disregard for architects like the New Urbanists who would revive the presumed power of architecture and reform society through designs that deny the degree to which capital and media have usurped architecture's determinist role. In 'Whatever Happened to Urbanism?' he writes: 'If there is to be a "new urbanism" it will not be based on the twin fantasies of order and omnipotence; it will be the staging of uncertainty; it will no longer be concerned with the arrangement of more or less permanent objects but with the irrigation of territories with potential; it will no longer aim for stable configurations but for the creation of enabling fields that accommodate processes that refuse to be crystallised into definitive form; it will no longer be about meticulous definition, the imposition of limits, but about expanding notions, denying boundaries, not about separating and identifying entities, but about discovering unnameable hybrids; it will no

See Koolhaas' description of OMA's design for the Zeebrugge SeaTerminal. Stanford Kwinter (ed.), *Rem Koolhaas. Conversations With Students*, Houston/New York, 1996, pp. 19-20.

Rem Koolhaas, 'I Combine Architectural Specificity with Programmatic Instability', interview with Hajime Yatsuka, *Skala* (1990), no. 21, as quoted in *Rem Koolhaas. Projects Urbans (1985-1990)*, Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme Monographs, Barcelona, 1990, p. 30. See also Rem Koolhaas, 'Atlanta, la métropole invisible', conference proceedings of 21 March 1988, Centre Georges Pompidou, Paris.

58 Rem Koolhaas, lecture at Harvard Graduate School of Design, April 22, 1998. See also 'The Generic City', *S,M,L,XL*.

59 'Whatever Happened to Urbanism?', p. 971.

60 In 'Bigness' he writes, 'Bigness, through its very independence of context, is the one architecture that can survive, even exploit, the now-global condition of the tabula rasa'. *S,M,L,XL*, pp. 510-511.

62

stad door de investering van kapitaal een plek van constante verandering wordt. In plaats van het willen reguleren en veranderen van de groeimechanismen geeft Koolhaas zich over aan de onvermijdelijkheid ervan en steekt de loftrompet over de voordelen van het generieke: de toegankelijkheid, de tijdelijkheid, de economie van de verbeelding, de kneedbaarheid door het ontbreken van authenticiteit of moraliserende agenda.

Het generieke moet beschouwd worden als een rechtstreeks gevolg van de mondialisering. In de postindustriële wereld is alles toegankelijk; alles is informatie, alles is generiek.⁵⁸ Waar het generieke voor de aanhangers van New Urbanism een verlies van lokale identiteit en van binding met de plek betekent, is het voor Koolhaas een gelegenheid om iets nieuws te creëren en de verbeelding de ruimte te geven zonder nostalgie of provincialisme. De generieke architectuur van de 'generic city' staat los van haar context. In die zin lijkt het veel op Koolhaas' concept van 'Bigness', zijn antwoord op het maken van zeer grote, complexe projecten die op hun beurt weer deel uitmaken van de zeer grote en complexe globale economie. Hij schrijft: 'De "kunst" van architectuur is nutteloos in BIGNESS. (...) In een landschap van toenemende doelmatigheid en tijdelijkheid is stedenbouw geen plechtig besluit meer en hoeft dat niet te zijn; de stedenbouw kan lichter worden, een "vrolijke wetenschap" – Lite Urbanism.'⁵⁹ Het generieke, 'Bigness' en 'Lite Urbanism' drukken alle drie de verminderde betekenis uit van architectuur in een

54 Koolhaas schrijft over zijn studententijd: 'Begin jaren zeventig was het onmogelijk om de enorme wrok tegen de architectuur niet te voelen, waarbij elke dag nieuwe blijken van haar falen werden ontdekt – ze was wrede of haar reserves waren uitgeput; als men keek naar de Berlijnse Muur als architectuur, was het onvermijdelijk om de wanhoop, de haat en de frustratie die het uitstraalde over te zetten naar het hele gebied van de architectuur. (...) Waren separatie, opsluiting (in een gevangenis) en uitsluiting – die de bestaansredenen van de Muur waren en zijn effectiviteit verklaarden – niet de essentiële kenmerken van elke vorm van architectuur? Daarbij vergeleken leek de droom van de jaren zestig van het bevrijden – de potentieel van de architectuur, waarin ik als student jarenlang was ondergedompeld, een flauw retorisch spel. Het verdeed als sneeuw voor de zon.' *S,M,L,XL*, p. 226.

55 Deze ideeën zijn verder uitgewerkt in Ellen Dunham-Jones, 'The Generation of '68: Tschumi, Koolhaas and the Institutionalization of Critique', *Proceedings of the 86th Annual Meeting of the ACSA: Constructing Identity*, Washington DC; Association of

the Collegiate Schools of Architecture, 1998.

56 Zie Koolhaas' beschrijving van het ontwerp van OMA voor de zeeterminal van Zeebrugge. Stanford Kwinter (ed.), *Rem Koolhaas. Conversations With Students*, Houston/New York, 1996, p. 19-20.

57 Rem Koolhaas, 'I Combine Architectural Specificity with Programmatic Instability', interview met Hajime Yatsuka, *Skala* (1990), nr. 21, geciteerd in *Rem Koolhaas. Projects Urbans (1985-1990)*, Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme Monographs, 1990, p. 30. Zie ook Rem Koolhaas, 'Atlanta, la métropole invisible', in de verslagen van de conferentie van 21 maart 1988 in het Centre Georges Pompidou te Parijs.

58 Rem Koolhaas, lezing aan de Harvard Graduate School of Design, 22 april 1998. Zie ook 'The Generic City', *S,M,L,XL*.

59 'Whatever Happened to Urbanism?', p. 971.

longer be obsessed with the city but with the manipulation of infrastructure for endless intensifications and diversifications, shortcuts and redistributions and the reinvention of psychological space.⁶¹

In this redirected role he describes the architect as 'carried by the forces of the *Grossstadt* like a surfer on the wave'.⁶² He writes, 'the only thing that architects do from time to time, is to create within those given circumstances more or less masterful buildings. There is an unbelievable overestimation of the power of architecture in terms of the good it can do, but even more, in terms of the bad it has done or can do.'⁶³ Rejecting the possibility of reforming the system or trying to direct the wave, Koolhaas and his firm, the Office for Metropolitan Architecture (OMA) have chosen to go with the flow of the wave, finding freedom in their own pliability and lack of resistance.

Euralille, an international business centre and high-speed train station, reflects their effort not to control, but to co-ordinate and celebrate the flows of movement, capital, and entrepreneurial nomads that he had been intrigued by in Atlanta. Bearing out his description of the role for a 'new urbanism', their masterplan manipulates the highway, rail, subway, and building infrastructure for 'endless intensifications and diversifications, shortcuts and redistributions'. While the plan separates out the mixed-uses, the section integrates them, reproducing an intensified version of a sprawl landscape of non-planned juxtapositions of unrelated objects and superimposed programs and modes of circulation. Like the New Urbanists, Koolhaas refrained from designing every building, and instead sought diversity by inviting other architects to design the buildings – except for the Congrexpo convention centre which the firm kept for itself. Office towers over the train station and dormitories over the hypermart suggest 'unnameable hybrids' for the 'staging of uncertainty'.

Koolhaas describes the heart of the project as a 'Piranesian space' where the movement systems collide. Instead of a New Urbanist figural gathering space, Koolhaas centres the project on a space for the modern nomad on the move to pass through. Even the place of rest – the café – is oriented to the car, with a big picture window to the speedy highway.

This concern for dynamism extends to an interest in impermanence and has led Koolhaas to look at program instead of form, and events instead of spaces in organising urban design plans. His 1992 plan for Yokohama analysed the activities instead of the forms, and mapped them over 24 hours. This resulted in a very amorphous plexi-glass model of 'territories irrigated with potential' rather than defined spaces. Another strategy he uses to explore Lite Urbanism is a kind of tectonics of

wereld van mondialisering, waarin de relaties tussen binnen en buiten, openbaar en privé, hier en daar, nu en dan minder betekenis hebben.⁶⁰ Dit verklaart zijn voorkeur voor de bescheidenheid van het generieke, zijn respect voor de macht van 'Bigness', maar ook zijn minachting voor architecten zoals die van het New Urbanism, die de veronderstelde macht van de architectuur nieuw leven willen inblazen en de maatschappij willen hervormen door middel van ontwerpen die het kapitaal en de media – die een beslissende rol spelen in de hedendaagse architectuur – negeren. In 'Whatever Happened to Urbanism?' schrijft hij: 'Als er al zoiets bestaat als een "nieuwe vorm van stedenbouw", dan zal die niet berusten op de hiermee onlosmakelijk verbonden fantasieën van orde en almacht; zij zal de enscekening van onzekerheid zijn; zij zal zich niet langer bezighouden met het rangschikken van min of meer permanente objecten, maar met de irrigatie van potentievolle gebieden; zij zal niet meer streven naar stabiele configuraties, maar naar de creatie van velden die mogelijkheden scheppen, waar processen kunnen plaatsvinden die weerstand bieden tegen een definitieve, vaste vorm; zij zal niet meer gaan over nauwgezette definities en het opleggen van grenzen, maar over het uitbreiden van begrippen en het ontkennen van grenzen; niet over het scheiden en het identificeren van entiteiten, maar over het ontdekken van onbenoembare hybriden; zij zal niet meer gefascineerd zijn door de stad maar door de manipulatie van infrastructuur voor eindeloze intensivering en diversifiëring, 'shortcuts', redistributie en het opnieuw uitvinden van psychologische ruimte.'⁶¹

In deze nieuwe rol beschrijft hij de architect als 'gedragen door de krachten van de *Grossstadt* als een surfer op de golven'.⁶² Hij schrijft: 'Het enige wat architecten af en toe doen is onder de gegeven omstandigheden min of meer invloedrijke gebouwen ontwerpen. Er is een enorme overschatting van de macht van architectuur in termen van haar positieve invloed, maar nog veel meer in termen van het kwaad dat ze heeft aangericht of kan aanrichten.'⁶³ Koolhaas en zijn bureau, het Office for Metropolitan Architecture (OMA), zien geen mogelijkheid in hervorming of bijsturing van het systeem. Zij kiezen ervoor om zich op de golven mee te laten voeren; ze beschouwen hun eigen plooibaarheid en gebrek aan weerstand als vrijheid.

Euralille, een internationaal zakencentrum en TGV-station, geeft uitdrukking aan hun poging om niet te controleren maar te coördineren en de golven, kapitaal en nomadisch ondernemerschap die hem in Atlanta zo fascineren, hun gang te laten gaan. Hun masterplan bevestigt zijn beschrijving van de rol van een nieuwe stedenbouw en manipuleert de infrastructuur van snelwegen, spoorwegen, metro en gebouwen zodanig dat eindeloze intensivering, diversificatie, 'shortcuts' en redistributie mogelijk worden. Terwijl de verschillende gebruikers in het plan worden gescheiden, worden ze in de doorsnede bij elkaar gebracht, waarbij een intensief soort sprawllandschap ontstaat van ongeplande juxta-

impermanence, or built-in o

Although the Congre: sleek and smooth, it was bu disposable skins: perforate held together with sealants materials are slapped toget rather than interlocking joi allows for speed and exped suggesting that the connec As in his urbanism, a stron between the parts is mainte ceptual leap to argue that t the freedom of the parts, h dom of individuals from ob interaction and responsibili stretch to suggest that suc details will result in a build the community is limited. to endure or be permanent replaceable as new needs

Koolhaas is a supert lyst who paradoxically is c ing the power of his desig paradox to moralizing he r judgement, yet is perpetu ditions so as to better und ture's role in the world is c

This unwillingness t especially evident in his re with Harvard master of an into the Chinese experime the Pearl River Delta, espe growth of Shenzhen, the 1 world. Instead of examini or ordinary living conditio the surreal delights and w duced by state-run capita the Generic City, the Pear terised by a dramatic dise

⁶¹ 'Whatever Happened to Urbanism?'

⁶² S.M.L.XL, p. 937.

⁶³ 'Seminar: 1/21/91', in: Kwinner (ed.), *Rem Koolhaas*, p. 43.

⁶⁴ In 'The Generic City' Koolhaas writes, 'Buildings that are complex in form depend on the curtain-wall industry, on ever more effective adhesives and sealants that turn each building into a mixture of straitjacket and oxygen tent. The use of silicone – "we are stretching the façade as far as it will go" – has flattened all façades, glued glass to stone to steel to concrete in a space-age impurity. These connections give the appearance of intellectual rigor through the liberal application of a transparent spermy compound that keeps everything together by intention rather than by design – a tri-

ssen
ir, nu en
r voor-
zijn
zijn
ew
architec-
appij
ie het
pelen in
atever
iets
, dan zal
erbon-
scene-
bezig-
perma-
tievolle
configu-
elijkhe-
nden die
orm; zij
en het
van
ver het
ar over
zal niet
de mani-
vering
t
61
act als
als een
at archi-
tandig-
verpen.
an archi-
aar nog
t aange-
au, het
n geen
t sys-
lee te
arheid

n en
om niet
n, kapi-
n Atlanta
sterplan
euwe
an snel-
inig dat
s' en
illende
den ze in
ntensief
e juxta-

impermanence, or built-in obsolescence.

Although the Congrexpo was modelled as sleek and smooth, it was built as a series of 'cheap' disposable skins: perforated corrugated metal, glass held together with sealants. Throughout the building materials are slapped together, assembled in layers rather than interlocking joints. This kind of detailing allows for speed and expedient construction while suggesting that the connection is only temporary.⁶⁴ As in his urbanism, a strong degree of autonomy between the parts is maintained. It is a bit of a conceptual leap to argue that through such detailing of the freedom of the parts, he is expressing the freedom of individuals from obligations of communal interaction and responsibility. However, it is less of a stretch to suggest that such materials and their details will result in a building whose contribution to the community is limited. The building was not built to endure or be permanent, but to be disposable, replaceable as new needs develop.

Koolhaas is a superb stylist and a brilliant analyst who paradoxically is committed to de-emphasizing the power of his designs. Preferring surrealist paradox to moralizing he refrains from pronouncing judgement, yet is perpetually researching new conditions so as to better understand how architecture's role in the world is changing.

This unwillingness to pass judgement was especially evident in his recent research conducted with Harvard master of architecture thesis students into the Chinese experiments with capitalism along the Pearl River Delta, especially the explosive growth of Shenzhen, the fastest growing city in the world. Instead of examining the role of sweatshops or ordinary living conditions, Koolhaas focuses on the surreal delights and wild juxtapositions produced by state-run capitalism.⁶⁵ He notes, that as in the Generic City, the Pearl River Delta is characterised by a dramatic disengagement of the parts, a

umph of glue over the integrity of materials. Like everything else in the Generic City, its architecture is the resistant made malleable, an epidemic of yielding no longer through the application of principle but through the systematic application of the unprincipled.' *S,M,L,XL*, p. 1261.

⁶⁵ Rem Koolhaas, 'New Urbanisms', lecture at Columbia University, New York, NY, March 26, 1997.

posities van objecten zonder verband, met daar doorheen de verschillende programma's en verkeersnetwerken. Evenals de architecten van New Urbanism zag Koolhaas ervan af om elk gebouw zelf te ontwerpen. In plaats daarvan zocht hij de diversiteit door andere architecten uit te nodigen om de gebouwen te ontwerpen, met uitzondering van het congrescentrum Congrexpo, dat zijn bureau voor zichzelf behield. Kantoortorens boven op het station en studentenflats boven op een hypermarkt geven de suggestie van 'onbetoembare hybriden' voor het 'ensceneren van de onzekerheid'.

Koolhaas beschrijft het hart van het project als een 'Piranesiaanse ruimte', waar de verschillende infrastructuren met elkaar in botsing komen. In plaats van de metaforische verzamelplaats van het New Urbanism stelt Koolhaas in het project een ruimte centraal waar de moderne nomade even voorbijkomt. Zelfs de plaats die bedoeld is om uit te rusten, het café, is op de auto georiënteerd, met een groot raam dat uitzicht biedt op de hectiek van de snelweg.

Deze belangstelling voor dynamiek leidde bij Koolhaas tot interesse in veranderlijkheid en maakte dat hij bij het ontwerpen van stedenbouwkundige plannen begon te kijken naar het programma in plaats van naar de vorm, naar gebeurtenissen in plaats van naar ruimten. Zijn plan voor Yokohama uit 1992 is gebaseerd op een analyse van de activiteiten in plaats van de vormen. Hij bracht deze over een periode van 24 uur in kaart. Dit resulteerde in een amorf plexiglasmodel van 'gebieden geïrrigeerd met potentieel' in plaats van nauwkeurig gedefinieerde ruimten. Een andere strategie die hij gebruikt om Lite Urbanism te verkennen is een soort tektoniek van onbestendigheid of ingebouwde vergankelijkheid.

Hoewel de Congrexpo gestroomlijnd en glad is vormgegeven, is deze bedekt met goedkope 'huiden' die gemakkelijk te vervangen zijn: geperforeerde metalen golfplaten en glas met kitvoegen. Het interieur zit vol nepleer en golvend plastic. Door het hele gebouw

⁶⁰ In 'Bigness' schrijft hij: 'Door zijn onafhankelijkheid van de context is Bigness de enige vorm van architectuur die de nu wereldwijde conditie van de tabula rasa kan overleven en zelfs benutten'. *S,M,L,XL*, pp. 510-511.

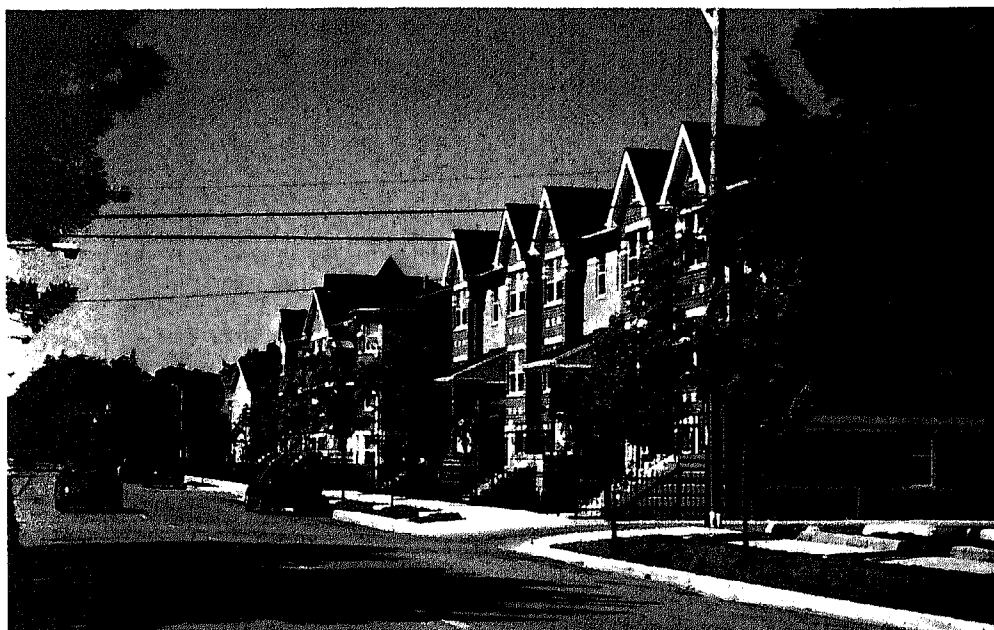
⁶¹ 'Whatever Happened to Urbanism?'

⁶² *S,M,L,XL*, p. 937.

⁶³ 'Seminar; 1/21/91', in: Kwinter (red.), *Rem Koolhaas: Conversations With Students*, p. 43.

⁶⁴ In 'The Generic City' schrijft Koolhaas: 'Gebouwen met een complexe vorm zijn afhankelijk van de makers van de gordijngewel, van nog effectievere kleefstoffen en dichtingsproducten die elk gebouw in een mengsel van een dwangbuis en een zuurstofveranderer. Door het gebruik van silicoon - "we rekken de façade op zover als het

gaat" - zijn alle façades afgevlakt, wordt glas gelijmd aan steen, staal en beton in een onzuiverheid die typisch is voor het ruimtetijdperk. Deze verbindingen geven een uitstraling van intellectuele kracht door de overvloedige toepassing van de transparante sperma-achtige chemische verbinding die alles bijeenhoudt, meer door de intensiteit dan door het ontwerp - een triomf van de lijm over de integriteit van de materialen. Zoals bij alles in "generic city", wordt ook in de architectuur dat wat weerstand biedt plooibaar gemaakt: er is een epidemie van het meegeven, niet meer door toepassing van een principe maar door systematische toepassing van principeloosheid.' *S,M,L,XL*, p. 1261.

thinning out of the very idea of a city, that results in a post-urban condition that is neither urban or landscape.⁶⁶ Over-development co-exists with under-development in ways architects and planners have yet to begin to address.

Koolhaas' research on the subject is intended to provoke awareness of the inadequacy of our current paradigms. In this sense, Koolhaas' effort to reveal the values and systems of contemporary capital is a kind of consciousness-raising. However, in his enthusiasm for the surreal aspects of both Generic Cities and the Pearl River Delta, he often implies a false connection between free trade, free development, and individual freedoms. The mobility of capital and the mobility of individuals are not the same thing – especially in Asia.

Similarly, in his research into Generic Cities, Koolhaas is uninterested in transgressing the logic he exposes. Although claiming to simply be a neutral chronicler, he is thrilled by the speed and audacity of new, unplanned development – the city as unauthorized event. Koolhaas allows us to re-imagine sprawl as a world of infinite fantastic possibilities, a landscape that celebrates speed, mobility, and individual desire. His Educatorium at Utrecht, the Kunsthal in Rotterdam, Villa dall'Ava in Bordeaux, or the Villa VPRO by OMA-progeny MVRDV – all offer new surreal strategies of integrating buildings with this landscape. Unlike the generic boxes of sprawl that provide encapsulated interiors disengaged from their surroundings, these buildings extend the road into the building, curling it up to become both roof and floor, obliterating the boundary between inside and outside. Like the fifties architecture of which Koolhaas is so fond, these

heen zijn materialen op elkaar gekwakt, laagsgewijs geassembleerd in plaats van geconstrueerd met verbindingsstukken. Deze afwerking maakt het mogelijk om snel en doelmatig te bouwen, terwijl de indruk wordt gewekt dat de verbinding slechts tijdelijk is.⁶⁴ Net als in zijn opvatting over stedenbouw blijven de onderdelen in hoge mate autonoom. Het is misschien een conceptuele lichtsprong om te beweren dat deze afwerking, waarbij de delen hun zelfstandigheid behouden, de vrijheid van individuen zonder maatschappelijke verplichtingen en verantwoordelijkheid uitdrukt. Het is echter niet overdreven om te stellen dat deze materialen en deze afwerking resulteren in een gebouw dat een beperkte bijdrage levert aan de gemeenschap. Het is niet gebouwd om duurzaam te zijn en om eeuwig te blijven staan, het kan worden afgebroken en vervangen als er nieuwe behoeften ontstaan.

Koolhaas is een uitstekend stilist en een briljant analyticus, die paradoxaal genoeg zijn best doet om de invloed van zijn ontwerpen te bagatelliseren. Met zijn voorkeur voor de surrealistische paradox boven moralisme onthoudt hij zich van een oordeel, maar is constant op zoek naar nieuwe condities om te begrijpen hoe de rol van architectuur in de wereld verandert.

Zijn onwil om een oordeel te vellen is bijzonder duidelijk in de recente studie die hij met architectuurstudenten van Harvard heeft verricht naar de Chinese experimenten met het kapitalisme van de Pearl River Delta, in het bijzonder de explosieve groei van Shenzhen, de snelst groeiende stad ter wereld. In plaats van naar de rol van de fabrieken en de gewone leefomstandigheden te kijken richt Koolhaas zich op de surrealistische schoonheid en wilde juxtaposities die het staatskapitalisme met zich meebrengt.⁶⁵ Hij merkt op dat de Pearl River Delta, evenals de 'generic city', geka-

buildings re-interpret tl access to cars and nati

However, they d highly expressive of co cultural values. His ma ture of ramps, elevator his buildings' spatial ei roundings. His work's elliptical forms, smooth affinity for weightless 1 dematerialized effect. / predilection for multipl almost dizzying consu and choice. All of thes accelerate the sense o Koolhaas finds in sprai and Lite Urbanism. Ko nomenon, separate ob without any glue in a r scape is now true of le American, and Asia. If similar, it probably me that way. It also mean difference, a bifurcatio tions of the architect a society. I think the lea enormous freedom: fr ence, freedom from hi ty, freedom from beha

Is it naïve to ign interests and regulatio put so much faith in tl supply what people w so. The question also being accelerated is th architect?

Conclusion

Today, which is the m the more progressive quo? The New Urbani patterns or Koolhaas'

I have tried to s and abetted by digital new status quo manif industrial landscapes: cores, and, most of al Cities. Examination of conditions of these la we are from realizing es of post-industriali global peace through labourless abundance self-realisation throug tion. Believing that ar

⁶⁶ Ibid.

buildings re-interpret the suburban ideal of direct access to cars and nature.

However, they do so in a way that is also highly expressive of contemporary post-industrial cultural values. His manipulation of the infrastructure of ramps, elevators, and roadways intensifies his buildings' spatial engagement with their surroundings. His work's play with floating and speedy elliptical forms, smooth, reflective surfaces, and an affinity for weightless translucency produces a dematerialized effect. At the same time, his predilection for multiple collaged materials offers an almost dizzying consumerist sense of abundance and choice. All of these strategies are designed to accelerate the sense of individual freedom that Koolhaas finds in sprawl, Bigness, the Generic City, and Lite Urbanism. Koolhaas says: 'The same phenomenon, separate objects stranded fairly randomly without any glue in a more or less objective landscape is now true of large parts of Europe, American, and Asia. If all these cities are now so similar, it probably means that people want them that way. It also means that there is an enormous difference, a bifurcation almost, between the ambitions of the architect and the actual ambitions of society. I think the least these things represent is an enormous freedom: freedom from formal coherence, freedom from having to simulate a community, freedom from behavioural patterns.'⁶⁷

Is it naïve to ignore the role of vested capital interests and regulations in producing sprawl and put so much faith in the market's ability to perfectly supply what people want? The New Urbanists think so. The question also remains whether the freedom being accelerated is that of the inhabitants or the architect?

Conclusion

Today, which is the more conservative and which the more progressive approach? Which is the status quo? The New Urbanists' traditional development patterns or Koolhaas' Generic Cities?

I have tried to show how mobile capital, aided and abetted by digital technology, has produced a new status quo manifested in three distinct post-industrial landscapes: FTZs, downtown financial cores, and, most of all, urban sprawl and Generic Cities. Examination of the social and environmental conditions of these landscapes reveals just how far we are from realizing the admittedly utopian promises of post-industrialism: environmental salvation; global peace through the equitable distribution of labourless abundance, and individual freedom and self-realisation through unlimited access to information. Believing that architects and planners are

rakteriseerd wordt door een dramatisch gebrek aan samenhang tussen de delen, een uitholling van het idee 'stad', die leidt tot een posturbane conditie die stedelijk noch landschappelijk is.⁶⁶ Overontwikkeling bestaat er naast onderontwikkeling op een manier die architecten en planners nog maar net hebben ontdekt.

Het onderzoek van Koolhaas naar dit onderwerp is bedoeld om ons te laten beseffen hoe weinig adequaat de gangbare paradigma's zijn. In die zin is de poging van Koolhaas om de waarden en het systeem van het huidige kapitaal te onthullen een soort 'consciousness-raising'. Echter in zijn enthousiasme voor de surrealistische aspecten van zowel 'generic cities' als de Pearl River Delta suggereert hij vaak ten onrechte een verband tussen vrije handel, vrije ontwikkeling en individuele vrijheden. De mobiliteit van kapitaal en de mobiliteit van individuen is niet hetzelfde, vooral niet in Azië.

Ook in zijn onderzoek naar 'generic cities' is Koolhaas niet geïnteresseerd in zaken die buiten de kaders van zijn eigen redenering vallen. Hoewel hij pretendeert een neutrale waarnemer te zijn, is hij zeer enthousiast over de snelheid en durf in de nieuwe, ongeplande ontwikkeling: de stad als ongeautoriseerde gebeurtenis. Koolhaas geeft ons een kans om ons beeld van 'sprawl' te herzien en een de wereld van oneindige fantastische mogelijkheden te ontdekken, een landschap dat een feest van snelheid, mobiliteit en individuele verlangens is. Zijn Educatorium in Utrecht, de Kunsthal in Rotterdam, Villa dall'Ava in Bordeaux of de Villa VPRO van MVRDV, een telg uit de OMA-familie, bieden allemaal nieuwe surrealistische strategieën om de gebouwen met dit landschap te integreren. Anders dan bij generieke clusters van 'sprawl' waarbij de inhoud van de cocons volkomen los staat van de omgeving, wordt in deze gebouwen de weg doorgetrokken in het gebouw zelf, opgekruld zodat het tegelijk als dak en vloer dient, waardoor de grens tussen binnen en buiten verdwijnt. Evenals de architectuur van de jaren vijftig waar Koolhaas zo dol op is, geven deze gebouwen een nieuwe interpretatie aan het suburbane ideaal van directe toegang tot zowel auto's als natuur.

Ze doen dat echter op een manier die tegelijk de postindustriële culturele waarden van onze tijd tot uitdrukking brengt. De manier waarop hij de infrastructuur van hellingbanen, liften en wegen manipuleert, maakt de ruimtelijke betrokkenheid van zijn gebouwen met hun omgeving intensiever. Het spel met zwevende en snelheid suggererende elliptische vormen, de gladde, reflecterende oppervlakten en zijn voorkeur voor gewichtloosheid en transparantie geven een gedematerialiseerd effect. Tegelijkertijd geeft zijn voorliefde voor een collage van verschillende materialen een bijna duizelingwekkend consumentistisch gevoel van keus en overvloed. Al deze strategieën zijn bedoeld om het gevoel van individuele vrijheid te versterken dat Koolhaas vindt in 'sprawl', Bigness, de 'generic city' en

65 Rem Koolhaas, 'New Urbanisms', lezing aan de Columbia University, New York, 26 maart 1997.

66 Ibidem.

66 Ibid.

67 'Seminar', 1/21/91', pp. 40-41.

responsible for this shortcoming would be succumbing (to an extent even unimagined by Koolhaas) to the grandest delusions of our power and control. However, it is worth reiterating that the manner in which these landscapes remain segregated facilitates the autonomy of capital and the increasing gap between who does and does not benefit from the post-industrial economy and its technological advances.

Koolhaas steadfastly rejects that architects should even presume that their work be measured against societal progress. Globalization and development are tidal waves that the architect can ride but not steer. His principle ambition is not to re-shape society, but to re-shape architecture and urbanism – away from an ideology of control and toward a greater appreciation for contemporary conditions.⁶⁸ His design work consistently demonstrates innovative ways of intensifying contemporary conditions, especially those of speed, mobility, and malleability. In Koolhaas' work, they serve as *Zeitgeist* expressions of individual freedom, post-industrial technology and globalization. However, his real focus remains telling architects to lighten up and quit trying to save the world.

The New Urbanists aren't listening. Instead of focusing on individual freedoms they're working to empower communities to take control of their landscape. As a counter-project to post-industrialism, New Urbanism is trying to overcome decentralisation and segregation by building local political identity and local mixed-income economies, one watershed, one neighbourhood at a time. New Urbanism insists that we are not lone telematic nomads but members of communities, with a political voice and role to play. New Urbanism re-envisioned a public life beyond the consumerist life of the strip, a life where individuals recognise an obligation to others and to the environment. I don't see these communities cocooning themselves in isolated fantasy worlds, but I also don't yet see as much connection between the neighbourhoods and the larger regions, let alone the larger political world, as New Urbanist rhetoric promises. However, like Koolhaas, the New Urbanists recognize that design alone won't produce change. That's why they have teamed up with elected officials, environmentalists, developers, transportation planners, community leaders, lawyers, and lobbyists to work for political and regulatory change. Perhaps they are naïve to think that by uniting people in political action, capital can or should be directed to the purposes of a community, but, by re-writing the regulations and codes, they may indeed be the more radical practice. They are altering the sandbars of the waves Koolhaas surfs upon.

Both approaches could learn from the other. The New Urbanists need to learn from Koolhaas the

Lite Urbanism. Hij zegt: 'Hetzelfde verschijnsel, losse objecten die tamelijk willekeurig in min of meer neutrale landschappen zijn terechtgekomen zonder enige verbinding, komen nu voor in grote delen van Europa, Amerika en Azië. Als al deze steden nu zo op elkaar lijken, betekent dat waarschijnlijk dat de mensen het zo willen. Het betekent ook dat er een bijna onoverbrugbaar verschil is tussen de ambities van de architect en de feitelijke ambities van de maatschappij. Ik denk dat deze feiten op z'n minst een enorme vrijheid genereren: vrij zijn van formele samenhang, vrij zijn van de druk om een fictieve gemeenschap te vormen, vrij zijn van bepaalde gedragspatronen.'⁶⁷

Is het naïef om de rol van gevestigde belangen van het kapitaal en de invloed van regelgeving op sprawlvorming te negeren en te geloven dat de markt in staat is om precies datgene tot stand te brengen wat de mensen willen? Volgens de aanhangers van New Urbanism wel. Het blijft ook de vraag of het de vrijheid van de inwoners is, die bevorderd wordt, of van de architect.

Conclusie

Welke benadering is vandaag de dag de meest conservatieve en welke de meest progressieve? Welke vertegenwoordigt de status-quo? De traditionele ontwikkelingspatronen van New Urbanism of de 'generic cities' van Koolhaas?

Ik heb getracht te laten zien hoe het mobiele kapitaal, gesteund door de mogelijkheden van de digitale technologie een nieuwe status-quo heeft geschapen die zich manifesteert in drie verschillende postindustriële landschappen: vrijhandelszones, financiële centra in de binnensteden, en vooral, in 'urban sprawl' en 'generic cities'. Bestudering van de sociale omstandigheden en het milieu in deze landschappen maakt duidelijk hoe ver we nog verwijderd zijn van het verwezenlijken van de utopistische beloften van het postindustrialisme: oplossing van alle milieuproblemen, wereldvrede door gelijke welvaartsverdeling in een arbeidsloos bestaan, en individuele vrijheid en zelfrealisatie door onbeperkte toegang tot informatie. Om te denken dat architecten en planners verantwoordelijk zijn voor dit tekortschieten zou een overschatting van onze macht betekenen die zelfs verder gaat dan Koolhaas zich voorstelt. Het kan echter geen kwaad om nog eens te benadrukken dat door het gescheiden blijven van deze landschappen de autonomie van het kapitaal wordt verhoogd, en de kloof tussen degenen die wel en degenen die niet profiteren van de postindustriële economie en de technologische voordelen daarvan breder wordt.

Koolhaas verwierpt consequent de gedachte dat het werk van architecten getoetst zou moeten worden aan maatschappelijke vooruitgang. Mondialisering en ontwikkeling zijn golven waarop de architect kan surfen maar die hij niet kan sturen. Zijn voornaamste ambitie is niet om de maatschappij te hervormen maar om architectuur en stedenbouw een nieuwe vorm te geven, zon-

virtues of the inclusion of 'generic'. Koolhaas needs 'of the social and environment and Generic Cities. If we a progress on better design landscape, the next generation from both.

virtues of the inclusion of the imperfect and heterogeneous. Koolhaas needs to learn to be more critical of the social and environmental problems of Bigness and Generic Cities. If we are to have any real progress on better designing the post-industrial landscape, the next generation will have to learn from both.

der een ideologie van beheersing en met meer appreciatie van de tegenwoordige condities.⁶⁸ Zijn werk laat steeds innovatieve manieren zien om de hedendaagse condities, met name die van snelheid, mobiliteit en vormbaarheid, te intensiveren. In het werk van Koolhaas zijn deze condities uitdrukking van de tijdgeest van individuele vrijheid, postindustriële technologie en mondialisering. Maar zijn belangrijkste boodschap is dat architecten 'lichter' moeten gaan denken en moeten ophouden de wereld te willen redden.

De aanhangers van New Urbanism willen daar niet naar luisteren. In plaats van zich te richten op de individuele vrijheid proberen ze gemeenschappen zeggenschap te geven over hun landschap. Als tegenproject van het postindustrialisme probeert New Urbanism decentralisatie en segregatie tegen te gaan door te werken aan de vorming van een lokale politieke identiteit en een lokale economie met verschillende inkomensgroepen in elke buurt. New Urbanism wijst er nadrukkelijk op dat we geen eenzame telecommunicerende nomaden zijn, maar leden van een gemeenschap met een politieke stem en een bepaalde rol. De beweging ziet een openbaar leven achter het consumentistische leven van het winkelcentrum, een leven waarin individuen beseffen dat ze verplichtingen hebben ten aanzien van anderen en het milieu. Ik zie deze gemeenschappen zich niet opsluiten in geïsoleerde fantasiewerelden, maar ik zie ook niet zoveel analogie tussen deze gemeenschappen en de grotere regio's, laat staan de grotere politieke wereld, als de retoriek van New Urbanism wil doen geloven. De vertegenwoordigers van New Urbanism beseffen met Koolhaas dat planning alleen geen verandering zal veroorzaken. Daarom werken ze samen met gekozen bestuurders, milieuorganisaties, projectontwikkelaars, verkeersplanners, lokale volksvertegenwoordigers, advocaten en lobbyisten om veranderingen in het beleid en de regelgeving te bewerkstelligen. Misschien is het naïef van hen om te denken dat ze door mensen te verenigen in politieke actie het kapitaal kunnen of moeten sturen in de richting van gemeenschapsdoeleinden, maar met het herschrijven van de regelgeving en de voorschriften zijn ze in de praktijk misschien wel het meest radicaal. Ze veranderen de rimpels in het zand onder de golven waarop Koolhaas surft.

De twee benaderingen kunnen van elkaar leren. New Urbanism zou van Koolhaas moeten leren dat het waardevol kan zijn om het onvolmaakte en heterogene te integreren. Koolhaas moet leren om kritischer te zijn met betrekking tot de sociale problemen en de milieugevolgen van 'Bigness' en 'generic cities'. Als we werkelijk vooruitgang willen boeken bij het inrichten van het postindustriële landschap zal de volgende generatie van beide moeten leren.

Vertaling: Mari Alföldy

⁶⁸ Rem Koolhaas, lecture at the ACSA National Conference, Boston, MA, March 11, 1996.

⁶⁷ 'Seminar: 1/21/91', pp. 40-41.

⁶⁸ Rem Koolhaas, lezing aan de ACSA National Conference, Boston, 11 maart 1996.